

6
10 M
12

ט.ק.

ANDREAE
NAVGERII PA-
TRICII VE-
NETI ORATIO-
NES DVAE,
CARMINA-
QVE
NONNVLLA.

LECTORI.

Est hic humanissime Lector cur & fragilitatis uitæ humanæ recorderis, & quantum magnis sæpe uiris fortuna inuidere solita sit, possis agnoscere. ANDREAS enim NAVGERIVS uir tum acri iudicio, tum dicendi arte, quanta uix alius: quum annum ætatis quartum & quadragesimum ageret: immatura morte præuentus, nec quæ iam pridem moliri cœperat, scribere, nec quæ iam scripserat, ut absoluta atque undique perfecta legerentur, facere potuit. nam quum ex Hispaniensi diuturna legatione uix dum Venetias rediisset, uisque alia belli maior, proxima æstate, aduentu Cæsaris in Italiam, exarsura esse uideretur: ineunte uere, celeri, ac (ut fieri potuit) citato cursu, orator in Galliam mittitur. unde in morbum incidens, quum uix primum patriæ officium præstitisset: Regem semel aut iterum allocutus, triduo ferè absumptus est. & quoniam uir summi ingenii, summi'que etiam spiritus, & qui se ipsum probe cognosceret, quæ fecisset, non esse eiusmodi putabat, ut inuulgari citra sui nominis iacturam possent: dum tantæ existimationi, quanta iam ipse apud omnes eruditos omnium ferè nationum agebat: utpote nec polita satis, nec unquam recognita, non usquequaque responderent: quæcunque apud se habuit, igne deleuit. quod quidem coniectura colligi facile iccirco potest: quia & adolescens adhuc, quum se ad bonorum poetarum, ac cum primis Virgilii imitationem traduceret (ut eius ad Vulcanum epigramma testatur) syluas suas Statii imitatione factas exussit. nisi quis forte suspicari malit: ea furto alicuius, quo tum ille familiariter uteretur, periisse. nam erat re uera cum amicis omnibus minime dissimulator. Verum (utcunque se se res habeat) libri eius de uenatione duo pulcherrimi heroico carmine scripti, & unus de situ orbis eodem stilo confectus, item'que lusus complures, quos alias amici eius legere, nusquam

gere, nusquam omnino apparent. atque, ut omittam lau/
dationem illam, quam in funere Cypriæ Reginæ de Ve/
neta Corneliorum gente nobilissima publice habuit: &
alia multa, quæ pari iactura perierunt: quo piaculo dixe/
rim luculentissimam historiam ab ingressu Caroli octaui
in Italiam ad hæc usque tempora, tot uigiliis, tanto'que
labore deductam desiderari? sed quis hanc culpam præ/
stare debeat? quando (ait poeta) ducunt uolentem fata,
nolentem trahunt. Amici igitur hæc, quæ uides, & qui/
dem pleraque imperfecta, quoniam omnino extabant: uel
clanculum exscripta, quum adhuc essent in litura: uel fa
miliaribus tantum immatura quamuis olim tradita: uelu/
ti quasdam funeris eius reliquias collegere: satis pietati suæ
datum existimantes, si haudquaquam penitus tanti uiri
memoria tam exiguo uitae spatio terminaretur. decre/
uerunt'que etiam propediem librariis dare Marcum Tul/
lium, Terentium'que, & alios aliquot bonos auctores, quos
ille industria sua penè incredibili, collatis omnibus ubi/
cunque terrarum egit: exemplaribus, castigatiores effece/
rat. Tu itaque lector optime, siquid in iis te iuuerit: aut
hæc non omnino displicebunt: precaberis interim tibi,
ut quum diligens laboriosus'que fueris, tuis tamen cœ/
ptis melior fortuna non desit.

Monasterii
S. Michae:
lis de Muria:
no Venetiar:
ngeli Ca:
logiera Ab:
batis Bene:
dictino-Ca:
maldulensis.

ANDREAE NAVGERII PATRICII VENETI ORATIO HABITA IN FVNERE BARTHOLOMAEI LIVIANI.

SI QVANTVM in me doloris est, tantum esset ingenii: sperarem profecto parem me Bartholomaei Liuiani laudibus orationem habiturum. cum uero ingenium, uel minus etiam quam mediocre sit: tantus autem mentem dolor opprimat: ut is uel maximi cuiusque ingenii uires possit infringere: si quidem flendum sit, nullus me magis idoneus: si præclarissimæ maximi huius Imperatoris laudes celebrandæ, nullus minus reperiri potest. sunt illæ quidem tam illustres, ut omnium oculos in se trahant: ut nemo sit, qui eas non uideat. quoties tamen mihi in mentem uenit: quam alieno hic tempore nobis ereptus sit: concidit animus: quæcunque dicere institui, e memoria omnia dilabuntur. dolere solum iuuat: doleo meo, doleo ipsius, doleo reipu. nostræ, doleo bonorum omnium, qui ubique sunt, nomine. meo, quod illum, qui me unice amabat: quem ego uelut instar quoddam antiquitatis admirabar: tum cum minime id timerem, amisi. ipsius, non quod mortem obierit (ea enim conditione natus erat: ut aliquando moreretur) sed quod, cum unum maxime expeteret: unum a diis immortalibus uotis omnibus optaret: ut reip. nostræ in eum gradum restituere imperium posset: ex quo proximis bellis collapsum erat: cum iam prope esset, ut id perficeret: subita morte interceptus, uoti compos fieri non potuerit. reipu. nostræ nomine doleo: quod, cum illa hoc gubernante, e maximis ac turbulentissimis tempestatibus sæpe seruata, portum iam aspiceret: erepto malo quodam fato gubernatore, medio in cursu sit relicta. Substituistis uos quidem patres optimi fortissimum, ac sapientissimum uirum: quo ad gubernaculum sedente omni

timore uacui esse debetis: interruptus tamen est cursus ille: secundus ille flatus deseruit: multæ possunt in infido hoc mari existere tempestates: quæ, si non submergere, at perturbare tamen res nostras queant. iam uero tantum in illo bonis omnibus præsidium semper fuit: ut hoc uno amisso, omnia mihi iam amisisse uideantur. hæc ipse cum mecum cogito: commumem'que hanc iacturam ante oculos mihi propono: ita succumbit dolori animus: ita auocatur ab instituto suo mens: ut quo me uertam: quod principium sumam: nesciam. in uos quidem uniuersos cum intueor: tristem mihi quandam ipsius mœroris faciem uidere uideor: doletis omnes: mœsti estis omnes: sed quo magis doletis, hoc diligentius funus ducitis: honores mortuo, quos potestis, redditis: frequentes ad me audiendum coitis: ita uos ad ea, quæ debetis: præstanda, dolor adiuuat: mihi, ad ea, quæ debeo, maximo est impedimento. cohibebo eum igitur: nec committam, ut minus ego gratus in meo obeundo munere, quam uos in uestro estis: fuisse uidear. Solent omnes, qui quempiam laudant: quasi praescripto quodam, patriam, genus, educationem illius laudare: neque, id cum faciunt: sine certa ratione faciunt. Vt enim plantæ, cum bono e genere lectæ, feraci solo depactæ, frequenti adiutae cultura sunt: tum demum uberes fructus ferunt: sic in hominibus cæteris'que animalibus, genus, patria, educatio, multum refert. quod quanquam ita sit: aliam tamen ego quandam in Imperatore hoc nostro rationem sequar. omnia, quæ uere alicuius dici non possunt: prætermittam: animi uirtutes, quæ illius, in quo insunt: uere esse dicuntur: eas dicam. neque id a me tamen eo fieri arbitramini: quo is ignobili patria ortus, obscuro genere natus, male educatus sit: sed & maiora sunt ea, quæ mihi proposui: &, hæc si persequar, longior sim: quam aures uestræ pati possint. Quid enim? Romam laudem? at ea, si breuitati consuluero: multis laudibus defraudanda: si omnia explicare uoluero: uel perpetua multorum scripta repetenda. de Liuiorum genere dicam? unus Salinator totum diem exposceret.

possem

possem equidem de Francisco Bartholomæi ipsius patre fortis/
simo & clarissimo suæ ætatis uiro dicere : sed nolo ex hoc riuu
lo in id flumen laudem deriuare, ex quo in eius etiam maio/
res laus maxima redundat. At pueritia sub Napolionis Vrsi
ni disciplina acta, sub Virginii adolescentia, commemoranda:
ad maiora festino. ego cum agrum fœcundum uideo: etiam
si ut cultus sit, nescio: neque agricolæ laborem conspicio: ex
ipso tamen fructu bene cultum iudico. uos item cum maxi/
marum uirtutum prouentum, qui uere animi fructus est, ui/
deritis: bene cultum animum existimare debetis. his ergo o/
mnibus iam relictis, ad ea, quæ mihi dicenda proposui, uenia
mus. Sæpe ego mecum (quod & uestrum cuilibet sæpenume
ro euenire arbitror) ea, quæ de ueteribus memoriæ mandata
sunt, repetere soleo. cum magnos illorum temporum uiros
ante oculos mihi proposui: præclaros quidem multos, mul/
tos omni laude dignos inuenio: sed unus est C. Cæsar, quem
admirer. ac fuit, cum multa, quæ de eo dicerentur, ficta esse ar
bitrarer: neque tot tam diuersorum generum uirtutes cadere
in unum hominem posse censerem. hanc mihi Bartholo/
mæus Liuianus incredulitatem ademit. Cæsarem ille omnibus,
quicunque unquam fuerunt: imperatoribus anteponebat: Cæ
sarem maxime imitabatur: fœlicitatem assequi eius non po/
tuit (neque enim hoc in nobis est) uirtutes ita assecutus est:
ut nemo unquam illi similior fuerit. ac ne mihi hoc loco ea,
quæ de Cæsare scripta sunt: sint repetenda: quæ in hoc fue/
runt dicam: uos ea, quæ legistis, taciti subiicietis. Primo qui/
dem, quoniam de Imperatore loquimur: imperatoriæ omnes
uirtutes, ita summæ in hoc fuerunt, ut in nullo magis. consi
lium in Imperatore summum esse decet: nisi enim quæ agen/
da sunt: prius consuluerit: casu quasi quodam res eius omnes
ferantur, necesse est. neque hoc tamen satis: cum recte quippiam
consultum est: tum industria etiam quædam ac celeritas ad id
perficiendum requiritur. Quantus in ambobus his fuerit Im
perator noster: e multis præclarissimis rebus eius gestis licet
cognoscere. sed ego omnia non persequar: pauca quædam

perstringam. Bello illo, quod inter Gallos atque Hispanos super neapolitano regno acerrimum fuit: eo prælio, quod ad Lyrim gestum est, Hispanis affuit. longe superiores numero Galli erant: obiecerant se tamen illis Hispani, quo transitu fluminis prohiberent: sed cum hostium quotidie uires crescerent: nemo prope in toto exercitu erat, qui non ab incepto desistere, & munito se loco continere tutius arbitraretur. unus hic id sensit, quod solus nostra ætate ob res gestas magnus dictus, tunc Hispanorum Imperator, & secutus Consaluus est, & ei ut perficeret, commisit. itaque ille pontem in Lyri paucissimis diebus, semota quadam parte, tam secreto, ut id Galli nunquam rescierint: conficit. maximo silentio exercitum traducit: hostes uiribus suis confidentes, ac nihil tale suspicantes de improuiso adortus, in fugam uertit. tanta cædes facta, ut qui e bello superfuerint: deditionem facere coacti sint. hoc ob facinus, ab egregio illo ac maximo Imperatore ita laudatus est: ut multa etiam præmia & ab illo, & ab rege postea ipso consecutus sit. Sed quid ego ea, quæ pro aliis gesserit, conquiro? nonne maxima sunt ea, quæ plurima pro nostra rep. nostros ante oculos, his bellis proximis facinora ædidit? Germanico bello, cum omnes in nos aditus effera illa gens tentaret: omni ex parte in nostros fines irrumpere conaretur: Cadubriensi cruento illo prælio non solum compescuit: sed & multa eorum oppida ui cepit: atque eo tandem redegit: ut potius quemadmodum sua tuerentur: quam ut aliena inuaderent, cogitarent. atque ipsum illud prælium quomodo gestum est? occupato Cadubrio, perfracta iam alpium claustra, iam patefactum in nos iter Germanis omnibus credebatur. & profecto nisi admirabilis quædam uiri huius uirtus ipso in tempore subuenisset: turbulentissima tum procella illa, res nostræ omnes procubuissent. magnæ, quæ iam aderant copiæ, in dies augebantur: tota in nos se effusura Germania uidebatur. quid hic interea? cum longissime abesse putaretur: ducto magnis itineribus per aspera quædam loca, atque oppleta niuibus exercitu, qua ne feris quidem unquam aditus patuisset: ita derepente, & a tergo

& ab omni parte se hostibus ostendit: ita omnem inclusis fugæ spem intercepit: ut subita illi atque inexpectata re perterriti, nec quid agerent satis scirent: & ad unum omnes, ne nuncio quidem cladis relicto, cæsi sint. Sapiens hoc ac salutare nobis consilium fuit, incredibilis celeritas: cum in omnibus hæc rebus, tum in bellicis multum ualet: hac omnibus Cæsar præstitit: plura hac, quam militum multitudine bella confecit. hac noster Imperator nulli secundus inuentus est: hac magnis uos sæpius periculis liberauit. Ac, ne a Germanis discedam: occupauerant proximo illi anno amœnissimam illam, ac uobis opportunissimam Foroiulii regionem: suburbano uos uestro carebatis: possidebant hostes. magnæ equitum, magnæ peditum manus ad portum Naonis coactæ erant. obsidebat Opsopium alius exercitus: quod solum oppidum Hieronymi Sauorgnani fortissimi atque amantissimi reip. huius uiri, uirtute defendebatur. magni intererat priusquam id expugnaretur: & hostium uires coirent: iis, qui ad portum Naonis erant, occurrere. quin id ageretur, impedimento Hispani erant: qui cum ad Ateste oppidum castra haberent: Patauii Imperatorem uestrum morari cogebant: neque is se inde commouere sine magno rerum uestrarum periculo posse uidebatur. sed persæpe euenit, ut ea facilius fiant: quæ factu difficillima putantur. consilium Imperator audaciæ plenum capit: omnem spem in celeritate ponit: cum expedita militum manu portum Naonis pergit: improuisos hostes occupat: alios cædit: alios capit: urbem recipit: nihil commoratur: magnis itineribus Opsopium ire contendit. nescio quomodo elapsus de hac cæde rumor paulo ante quam nostri adessent: Germanos, qui oppidum obsidebant, in fugam uertit. ita illi e nostrorum manibus erepti sunt: Opsopium obsidione liberatum. Imperator Patauium reuertitur. Hispanis, discessisse, hostes profligasse, rediisse, simul omnia nunciata sunt: ita nihil in nos moliri potuerunt. multa cogor præterire ne nimius sim: sed hoc nullo pacto prætereundum est: quod eodem anno in Hispanos paucis mensibus post id, quod commemorauimus facinus, gessit. Totis

illis aestiuis Patauio egressus castra munitis locis habuerat: & cum eo amplius ob militum paucitatem non posset: satis a' se fieri arbitratus erat: si hostem præda, ac populationibus prohibuisset. his hoc pacto ductis, cum ad Rhodigium iam Hispani, & propinqua circum loca in hyberna concessissent: & hic se tutissimos, tum obiectu Athesis arbitrarentur: tum quod nostros maxime despiciebant: ut qui nunquam tota aestate nisi ad tumultuaria bella castris progressi essent: occasionem sibi oblatam Imperator noster ad egregium aliquid patrandum ratus, magno itinere tota nocte confecto, ignaris hostibus flumen superat: securos ac nil tale suspicantes deimprouiso aggreditur. Rhodigio nullis resistentibus potitur: partim obtruncat: partim capit. sic callidissimam illam gentem fefellit. quod nisi militum lassitudo, quam longo ac praecipiti ex itinere contraxerant: fuisset impedimento: omnibus, qui uicinis erant in oppidis deletis, iam tum ab Hispanorum iugo nostras has regiones liberasset. multa præter hæc proferre possem, sed historiam non scribo: uirtutes maximi huius Imperatoris mihi strictim percurrendas sumpsi. ac iam satis ostendisse uideor, neque in deliberando consilium, neque in agendo industriam in eo unquam desideratam. Sed cum hæc in Imperatore necessaria sunt: tum id etiam opus est: ne in gerendis negociis ulli se labori subtrahat: ne pericula declinet: sed his potius se nonnunquam offerat. Mirum est quam' is sem per labores omnes non solum non subterfugerit: sed & ultro appetierit. corpore quidem paruo fuit: sed ita tamen a' natura compacto, ut laborum omnium esset tolerantissimum. hoc ille, quod a' natura habuerat: sic confirmarat: sic exercitatione auxerat: ut unus esset, cui labor omnis uoluptas esse uideretur. Non illum hyemis, non aestatis uis, non pluuiæ, non uenti, non niues, ab incepto unquam ullo retardarunt: iuxta omnia patiebatur: labores omnes primus subibat: postremus ab illis desistebat: uel gregarii militis opera nonnunquam, cum id res posceret: fungebatur. hac re fiebat, ut nemo in toto esset exercitu: qui, cum Imperatorem ipsum nulla in re sibi

parcentem

parcentem uideret: non ultra uires etiam omnia toleraret. Audite, audite, praeclaram Imperatoris uestri super hac re uocem. cum saepe omnibus iam fatigatis solus indefessus persisteret: admirantibus iis, qui aderant, dicere solebat. Non per inde ac militem (ut maior etiam eius sit labor) Imperatorem fatigari: ad militem nihil ex labore aliud quam lassitudinem peruenire: Imperatoris laborem magna ex parte leuari spe gloriae, quae consecutura inde uideretur. O, uocem magni indicem animi, eximiae testem uirtutis, quae solam gloriam dignum se praemium arbitraretur: caetera omnia putaret contemnenda. At uero in periculis subeundis, qua fortitudine semper fuit? in hoc quidem multorum reprehensiones saepe perpessus est: qui audacius se periculis obiicere illum dicerent: quam deceret Imperatorem: cuius consilio potius quam manu res geri debeat. sed nae illi parum, quo se is tempore periculis obiecerit, considerarunt. non eo inficias Imperatoris consilium, militum manum, in bello exposci: sed incidunt tempora, cum uel maxime Imperator ipse in hostes irruere, primum se illis opponere debeat: cum scilicet laborat exercitus: cum superiores sunt hostes. non'ne id aliquando Caesar? non'ne alii saepe maximi uiri fecerunt? at is saepius quam alii: saepius enim aduersa laborauit fortuna. An (ut alia praeteream) in Abduensi illa clade, cum omnes in fugam turpiter uersi essent: capiendi tum consilii tempus erat? consilio scilicet inhiberi fuga poterat. & consilium tamen egregium id dici potest, quo usus est: & multis saepe profuit. in perdita iam re extremum tentauit remedium: expertus est, an qui aliter sisti non possent: cum solum illum, aut cum paucis pugnantem uiderent: pudore adducti in hostem reuerterentur. nihil profecit: relictus, uulneribus multis affectus, captus est. at nec medici quidem, cum desperatae iam salutis aegros curant: & periculosa adhibent remedia: semper prosiciunt: at arti tamen suae obtemperant: neque reprehendi debent. anceps sit consilium necesse est, quo profligatis iam rebus succurritur. & nonnunquam tamen bene cedit. Quid

proxime? cum conserto iam prælio, ac confecto prope',regi su peruenisset: acerrime Heluetii incumberent: labarent Galli: ita dubia esset uictoria, ut inclinata prope' Gallorum res esset. nondum exercitus noster: ipse tantum, cum iis qui adsunt suis atque aliis admodum perpaucis adesset: nonne audax & periculosum facinus aggressus est? cum paucis illis in confertissimos Heluetios irrupit. id tempus exigebat. at irruptio illa Gallos restituit: Heluetios in fugam uertit: uictoriam demum regi faciliorem fecit. Non est cuiusquam præstare quid eueniat: sed cum nihil eorum, quæ recte æstimanti facienda esse uideantur, prætermissum est: quicunque sequatur euentus, laudari is, qui id egerit, debet. aduersam ille sæpe fortunam perpessus est: nunquam sibi ipse defuit: omnia tentauit: omnia expertus est: nunquam sine uulnere discessit: nonnunq̃ etiam in hostium potestatem uenit. laudari debet, quod intentatum nihil reliquerit: uacare culpa debet, quod successu caruerit audacia. Sed non in hac solum re fortitudo omnis consistit. magnum quidem est res arduas præsenti animo aggredi: periculis se obiectare: mortem non timere: sed alia quædam est etiam fortitudo: ex qua hæc ipsa, quasi e' radice quadam pullulat. humana contemnere: casus omnes despicere: nulli homini, nulli fortunæ succumbere: altiorem animum habere, quam' ut obrui iis, qui in hac uita sunt, fluctibus possit. id demum est uere fortem esse: hoc qui consecutus sit, mirum si pericula, si mortem non timeat. Fuit hæc in Imperatore hoc nostro uirtus eximia. humana omnia semper despexit. fortunæ ictus ita excepit, ut animo semper esset erectior: nunquam uictus est, quin ualidior tanquam hydra quædam, in hostem resurgeret: ut mihi qui aduersam etiam fortunam uicerit, nunquam uictus fuisse uideatur. Dicet aliquis, spe quadam sustentatus est: nunq̃ ita est uictus, ut se in hostem resumpturum uires non sperarit. Funesto illo prælio, quod ad Abduam gessimus, captus est: sine ulla exeundi spe, custodiæ traditus: ibi per quadriennium fuit: quid interea? langori se dedit? magnum illum animum querelarum sordibus inquinauit? nihil minus. uidete qua

tranquillitate

tranquillitate fuerit: rerum suarum commentaria, aliquot de re militari libros, unum de instruendo exercitu, conscripsit. O' fortitudinem animi singularem: quod alii nullis curis perturbati, pacatissimo in ocio, iucundissimis in secessibus, omnibus deliciis inuitati, uix faciunt: hic quin ageret, non carcer, non mille animum pertentantes curae, non qui illum ne quid scriberet, prohibebant custodes: impedimento esse potuerunt. multa scripserunt de hac uirtute philosophi omnes: uerbis illi, hic uitae exemplis eam ostendit. nec vero caeteris omnibus minus abundauit. Bellicae, quas hactenus diximus, uirtutes, speciosae illae quidem auditu sunt: nec sine illis magnus existere Imperator potest: sed & aliae tamen sunt, quae & maximo illi ornamento sint: & quamuis media in acie non uersentur: necessariae tamen admodum uideantur. ac primum quanta imperatorem iustitia esse debet? haec mater uirtutum omnium est: haec regula: sine hac ne latronum quidem coetus perdurare possit. summa in hoc fuit. Duo omnino sunt, quae iustitiam magnopere impedire soleant, odium, atque amor. qui odio adducti nihil iniusti egerint, perpauci admodum: qui amore, multo reperti sunt pauciores. acriores enim in bonis uiris amoris, quam' odii stimuli sunt. neminem hoc ego unquam amicorum amantiorem noui: neminem, qui suos omnes magis dilexerit: eo usque tamen amore prouehebatur: ut cum sua omnia exposita amicis essent: nulli rei, nulli labori, ut illis obsequeretur, parceret: inter iustitiae tamen fines permanendum sibi esse iudicaret. Magna iustitiae pars est pietas: ut ab omni superstitione, sic ab omni impietate longissime abfuit. re potius, quam' ostentatione ulla deos coluit. In parentes is semper fuit, ut cum puer adhuc esset, nunquam tamen cessandum duxerit, dum Franciscum patrem a' Paulo pontifice maximo, in custodia iandiu habitum liberarit. Cum uero ii etiam, qui animos nostros rectis excolunt disciplinis: ii, qui nos instruunt, parentum loco sint habendi: qua pietate Napolionem Vrsinum, sub quo pueritiam egit, semper prosecutus est? Audiui ego sae-

pius huius de illo ſermonés : ut optimum uirum, ut maxi/
mum Imperatorem laudabat : cum ipſa antiquitate compara
bat : tam libenter, tam copioſe de eius uirtutibus uerba fa/
ciebat : ut multis, qui aderant, nimius etiam nonnunquam
uideretur. Fide, quæ fundamentum iuſtitiæ dicitur, qua fue
rit, ſi apud alios uerba facerem : mihi uel in primis dicendum
eſſe cenſerem : apud uos, qui eam experti eſtis : qui aliis teſtes
eſſe debetis : hoc unum dicam. multos uos quidem habui/
ſtis egregios Imperatores : qui tot uirtutibus floruerit, fortaſ
ſe nullum : tali fide omnino nullum habuiſtis. non amici il
lam, non hoſtes unquam deſiderarunt. Iam eius liberalitas
oratione mea ut cognoſcatur, non indiget. tot mihi huius eſ/
ſe poſſunt teſtes, quot eam experti ſunt. omnibus patebat :
nulli fons iſte claudebatur. id uere ſuum eſſe dicebat, quod
alicui donaſſet : id fortunæ iniuriis non ſubiacere : eo' ſe cae/
teris ditiorem eſſe ardentiſſime deſiderare. Multa tum in
priuata, tum in imperatoria vita ſunt, quae ab gerendis ne/
gociis interpellent : ſed maiore nihil ui, quam' uoluptates.
appoſuit illas ſenſibus noſtris quaſi titillationes quaſdam na/
tura : his cum indulgemus : cum frena laxius remittimus : ab
omni alia nos abſtrahunt cogitatione. hinc data temperan/
tia eſt : quæ eis moderetur. hæc habenas regit : hæc in girum
eas rationis cogit : ac nobis obſequentes facit. hæc in Impe/
ratore noſtro ſingularis fuit. Venatione tum, cum in ocio
eſſet, plurimum delectatus eſt : atque ea quidem uarie. cum ro
buſtiore eſſet corpore, in agreſtes ſues ferri : vrſos aggredi : in
difficillimis quibuſque exerceri conſueuit. mox ingraueſcen/
te iam ætate, leporum uenationes, falconum aucupia, ſecutus
eſt. his delectatus, cæteras omnes, quæ corpori, atque animo
officiunt uoluptates, quantum potuit, aſpernatus eſt : nun/
quam in earum poteſtate fuit. Epulabatur ille quidem lau/
tiſſime : plurimi ſemper cum illo diſcumbebant : affluebant
epulæ omne genus : nihil ad regium apparatum deerat : id ſci
licet ſplendoris opinabatur. ipſe in hac abundantia vno ſem/
per cibi genere, & eo viliori ueſcebatur. hinc robuſtum illud

& nullis

& nullis morbis obnoxium, hinc laborum omnium patiens corpus: hinc modico satiabatur somno: hinc nunquam hebeti mente erat. Age uero quæ clementia, quæ humanitas in illo fuit? in nullo vnquam maior. atque hic mihi euellenda quædam e multorum animis, opinio est: quæ e quorundam aut maleuolorum, aut res non recte perpendentium sermonibus inhæserat. Crudelitas clementissimo Imperatori obiiciebatur: quod multos sæpe milites morte multaret: difficiles ad eum esse aditus dicebantur: quod ira percitus semper esset. de crudelitate primum loquar. Ego, cum ueteres illos Romanos, cum militarem eorum disciplinam considero: hac una uideo cæteris eos gentibus præstitisse: hac vna eo peruenisse, ut iidem imperii, qui terrarum, fines essent. non calliditate Pœnos, non Germanos ui corporis superabant: disciplina una erat: quæ inuictos redderet. hanc ita tuebantur Imperatores: ita seruabant milites: ut qui paululum modo in ea deliquisset: nulla ei esset pœna recusanda. ob hanc Mallius ille Torquatus filium iussit interimi: & quod admirabilius est: filius ipse, qui ad mortem ducebatur: cum exercitum pro se in patrem seditionem parantem conspexisset, compescuit: affirmauitque neminem tanti esse: ut ob illum corrumpi disciplina deberet. disciplinam ille scilicet, qua patriæ vitam sustentari credebat: uitæ anteponebat suæ. Quid Appius Claudius? quid L. Paulus? non'ne ex iis, qui loco cesserant, decimum quenque securi percussit? non'ne idem mitissimus principum Augustus? non'ne alii Imperatores multi fecerunt? De Mallio non loquor: reliqui omnes seueri semper, & boni disciplinæ custodes, nunquam crudeles sunt habiti. crudeles habiti essent, si paucorum quorundam salutem patriæ anteposuissent. Ignari scilicet ueteres illi ac crudeles omnes: nos sapientes ac mites: qui Imperatores nostros, cum non decimum quenque, ut illi, sed unum aut alterum ex toto exercitu, militaribus præceptis non obtemperantem pœna afficiunt: crudeles arbitramur. mirum igitur si nos exteræ nationes omnes contemnunt: nobis omnes insultant. iam in nostros fines, non ut ad bellum aliquod periculosum, sed ut ad

prædam expositam ueniunt. Pudet, pudet inquam dicere, omnem illam, quæ propria Italorum esse dicebatur: uirtutem amisimus. quod si disciplinam illam ueterem sequeremur: si Imperatores, qui restituere eam iam lapsam cupiunt: non crudeles, sed fortitudinis, ac ueræ virtutis reuocatores crederemus: non audacius illi in nos irruerent, quam' nos illos repelleremus. Semper hic uel in hostes ipsos fuit mitissimus: præter eos, qui in ipso belli furore cecidissent: neminem unquam interemit. Si e' militibus quempiam aliquando supplicio affecit: deliquerat ille: militares leges contempserat. quod uos, si uestræ hae vrbanæ leges non seruentur, & facitis: &, ni faciatis, omnia pessum eant: id in castris, ubi, si non adsit Imperatorum metus, uis dominetur necesse est: fieri non licebit? Solitus est Lacedæmoniorum dux Clearchus dicere, Imperatorem a' militibus magis quam' hostem metui debere. recte quidem ille: sed ego hostem metuat miles nolim: Imperatorem, uelim. Sed de his iam satis, pauca de iracundia dicam. Irascebatur ille quidem nonnunquam uehementius. hoc cum naturæ, quæ eiusmodi erat: ut facile iræ fluctibus efferuesceret: tum uoluntatis etiam erat. volebat ille irasci (ut aiebat) quod, cum se neque corporis proceritate, neque formæ dignitate quadam a' natura honestatum uideret: si facilis ac mitis semper fuisset: ne contemptui esset, uerebatur: iracundia armari se quasi aculeis quibusdam dicebat. Sed ut haec non probetur ratio: atque iracundiorem illum quam' deceret, fuisse concedam. quid unquam ira perturbatus fecit: quod sedato etiam animo non fecisset? acrioribus usus est uerbis: at æqui ac boni terminos nunquam prætergressus est: nunquam in bonos uiros exarsit: magnam semper & iustam iræ causam habuit. si ea caruisset, non ille quidem melior fuisset vir: sed omnibus fortasse gratior. atqui cum ea deferbuerat, quam' affabilis, quam' comis erat? nihil eius consuetudine iucundius: nihil sermonibus urbanius inueniri poterat. Ingenio uero (ut ad id iam ueniamus) tam acri fuit: ut, cum literis paululum admodum uacasset: tam apte, tam acute, tam cum omnium liberalium artium peritis, quod

tis, quod sæpius facere consueuerat: de his ipsis, quæ illorum artibus continentur, rebus loqueretur: ut omnia de illis scripta euoluisse, omnia excusisse uideretur. qua in re multum eloquentia etiam quadam admirabili adiuuabatur. huius tantum ex eius ore flumen profluebat: ut omnes secum, quo uellet, raperet. audistis nos eum sæpe Patres conscripti: & ita audistis: ut cum plurimum eius oratione delectaremini: animos tamen uestros impelli, atque in illius sententiam non inuitos trahi sentiretis. fuit hæc reipu. nostrae persæpe summopere utilis eloquentia, cum apud uos, tum uero apud milites maxime. si ad pugnam cohortandi erant: nemo acrius incitabat: si aliqua de re castigandi: nemo grauius, nemo seuerius reprehendebat: si consolandi: nemo lenius ægris animis medebatur. Multa iam a me de maximi huius viri laudibus dicta sunt: neque id tamen, quod maxime ad rem attinet: quantam militaris disciplinæ scientiam habuerit, ullo modo prætermittendum est. Floruit hæc quodam tempore maxime disciplina: tunc scilicet, cum ueteres illam Romani coluerunt. multi tunc in ea viri excellentes & clari extiterunt: neque id mirum. omne studium, omnem operam in ea omnes collocabant: eam non solum, quod & opes & honores pareret, sequebantur: sed, cum uariis quotidie uexarentur bellis: neque ulla perfrui quiete possent: necessitate etiam quadam ad illam compellebantur. postquam uero omnibus deuictis, pax Italiæ parta: bella aut nulla, aut longe a domo gerebantur: exarescere ac collabi paulatim cœpit. Hispaniæ, Galliæ, Pannoniæ, extremae cæterae imperii prouinciæ, suis quaeque legionibus custodiebantur. hae cum in iisdem locis diutius permanerent: in externos mores paulatim mutatae, in his, quæ cuique obuenerant, regionibus, ad hoc usque tempus perseuerarunt: disciplinam assiduis bellis exercitae, non ex toto amiserunt. In Italia, in qua, uel nullæ relictæ legiones: uel, siquæ relictae, longa pace mollitae, ocio se atque inertiae tradiderunt: omnis penitus euanuit. atque eo tandem uentum est: ut paulo supra nostram aetatem, quoties bella Italis gerenda essent, conducendus e

Germania aut Pannonia miles esset: Itali, uel tubarum sonum atque armorum splendorem reformidarent. nostra demum aetate excitari aliquantulum sopita illa uirtus coepit: sed pauci tamen, qui antiquam illam disciplinam scirent, inuenti sunt. Imperator noster q̃ exacte illam callueri, uel ex hoc considerate. Cum primum Imperator est uester factus: ita corruptum exercitum accepit: ut ad alia omnia potius, quam ad gerendum bellum idoneus uideretur. fecit id, quod in Africa Q. Metellus Iugurthino bello fecit: arctioribus legum uinculis astringendo, continuis laboribus fatigando, ordini assuefaciendo, grauissimam iis, qui locum desererent, poenam proponendo, ita breui correxit: ut eo & res uestras acerrime tutatus sit: & egregia multa facinora aediderit: & hostibus, quibus antea contemptui erat: formidabilem reddiderit. Affui ego nuper, cum per eas iter faceret regiones: in quibus, cum ob non satis perspectos incolentium animos, tum ob propinquos hostes multa timenda essent. tam caute incedebatur: ita ordinem seruabant omnes: ita ab agmine discedebat nemo: ita uel calones ipsi sub suis signis ibant: vt ego, & reip. nostrae maxime gratularer: & disciplinam iam antiquam illam restitutam arbitrarer. Iam uero in reliquis artis huius partibus, expugnandis, defendendisque vrbibus quantus fuit? nolo nunc uobis, vt septimo ab hinc anno, Carmontium, Noriciam, Tergeste, Postoniam munitissimas urbes, in ditionem uestram redegerit, commemorare: nemo est, qui nesciat. hoc vnum dicam: iam Brixia, iam Verona potiti essetis: si saeuissima id nobis mors non inuidisset. Scio quid loquar: coniectura non fallor: nihil illi inuium, nihil satis munitum esse poterat: omnes aditus, omnes expugnationum modos, omnes astus norat. Idem, si aliqua defendenda urbs esset: ita omnibus hostium conatibus ire obuiam sciebat: ut nihil in eum tentari posse uideretur: quod non irritum fieret. Testis mihi sit celeberrima illa Braccani oppugnatio: quam ita tolerauit: vt, cum urbs vndique innumeris Alexandri pontificis maximi copiis, qui Vrsinum nomen delere instituerat, premeretur: hic cum quingentis tantum propugnatoribus

gnatoribus resisteret: non solum eam tutatus sit: sed & facta saepius eruptione, multos trucidarit: tormenta oppugnatoria non pauca abduxerit: ab obsidione desistere demum coegerit. Sed quid ego aliunde testes uoco? satis amplum mihi testimonium praebere urbs vna Patauium potest. non'ne haec ab Hispanorum ac Theutonum impetu conseruata, his deinde ab illo aggeribus, his turribus, his fossis munita: ut vna omnes omnium vndique gentium exercitus, omnem vim, contemnere: ac nostrae non solum reip. sed totius etiam Italiae propugnaculum quoddam ualidissimum dici possit: non'ne id docet? nihil in hac esse bellorum scientia, quod huius ingenium subterfugerit. Tormentis quidem illis bellicis, quibus nos ita antiquitatem superamus: vt his iam solis prope bella omnia conficiantur: urbes certe nulla re magis aut expugenntur: aut defendantur: non solum optime vti, sed & ea qualia esse, qua ratione fieri deberent: tam exacte norat: ut eorum etiam artifices, multa nonnunquam ab eo docerentur. Ex his tot ac tantis, quas de hoc viro commemorauimus virtutibus: maximam apud suos, maximam apud hostes auctoritatem consecutus est. Atque in secunda quidem fortuna, maximi ab hostibus fieri & usitatum, & non magnum est. hic cum tertio ab hinc anno infoeliciter in Hispanos, ad Vincentiam pugnatum esset: & se post incommodum illud, Patauium recepisset: tantae tamen apud hostes existimationis fuit: ut hoc vno urbem uobis illam conseruatam putem. An creditis longitudine itineris, viarum asperitate, timore aliquo noui exercitus, quod urbem scirent munitissimam, hostes retardatos? nihil horum fuit. non longe aberant: faciles vndequaque accessus erant: omnes uestras vires in eo, quem ipsi fuderant, exercitu, positas sciebant: vrbs ipsa nondum iis, quibus nunc est, munitionibus erat instructa. quid igitur eos deterruit? vnus Imperator uester: vnus inquam Imperator uester uobis eo tempore urbem illam, qua spiritum ducitis, conseruauit. Tanti illum faciebant: vt aegre se victoriam consecutos crederent: vrbem uero, in qua ille esset, expugnare, penitus desperarent.

Considerate iam ea, quae à nobis hactenus dicta sunt: nihil huic, quod ad optimum virum, nihil, quod ad summum Im peratorem constituendum opus sit: defuisse inuenietis. vna defuit fortuna. haec cum illo acerbissimum semper bellum gessit. uoluit scilicet id uerum esse ostendere, quod de ea di/ci solet: aduersam saepe consilio esse. nunquam hic non o/ptime consuluit: nunquam iis, quae ad perficiendum id, quod consultum est, pertinent: caruit: bono sæpe successu ca/ruit. at hoc quidem praestare potest nemo. Maiores for/tunae accessione virtutes eius fieri non potuissent: illustrio/res potuissent. nullius vnquam res gestæ Imperatoris, si con/silio fortuna subscripsisset: admirabiliores fuissent. multis se illa magnis, atque egregiis huius consiliis opposuit: multas cogitationes ab eo, quod destinarat: sæpe diuertit. atque, ut alia omnia præteream, quis extremo ex hoc actu, cuius maxi/ma, vt quis fœlix aut infœlix dicatur, ratio habenda est: non fortunæ in illum iniuriam cognoscat? plurimos toto hoc se/ptennio, cum in misera illa captiuitate, tum postea aduerso hoc ac difficili reipu. nostræ tempore, labores pertulerat: ces/sisse iam tempestas omnis, atque inducta quædam tranquilli/tasvi debatur: parta regi socio atque amico uestro de Helue/tiis victoria, Hispanis referre pedem coactis, nihil erat, quod à uobis ille, quod à rege sperare non posset: iam de illius uos, de suorum ille militum praemiis cogitabat: cum ecce malo quodam fato, non ferro, non tormentorum ictu ullo, sed, quod miserrimum est mortis genus, ui morbi extinctus est. O' importunam sortem: o'inuida nonnunquam fata: quan/tum aberat, ut Verona ac Brixia receptis, quod uel solo eius aduentu fieri posse credebatur: nos rebus iam per eum nostris in tuto collocatis, omnibus eum honoribus, omnibus laudi/bus prosequeremur: ille gloria quadam immortali frueretur. multo tum illi minus acerba fuisset mors. quanquam eam hac animi fortitudine tolerauit: qua alia aduersa multa solitus est perferre. vnicum, & eum nondum bimum puerum, tres ado lescentulas, & egregiæ indolis filias, præclarissimam, ac sui aman

tissimam

tissimam uxorem relinquebat: relinquebat hos omnes, qui hic adsunt: hos a' paruulis ipse disciplina instruxerat militari: hos ut filios diligebat: horum opera in multis bellis usus fuerat: neque unquam non fortissimos, ac sui amantissimos uiros no rat: relinquebat demum hanc nondum in tuto collocatam remp. Non negare se dixit ob hæc omnia sibi mortem acer/ bam esse: consolari se tamen, quod neque orba filiorum ætas, neque uidua ac sine præsidio futura uxor uideretur: uos o/ mnes non ut tutores solum, sed ut bonos parentes illos am/ plexuros, hanc protecturos pro comperto habere. amplissi/ mum hoc patrimonium, firmissimum præsidium esse. Quod uero his suis ea, quæ a' se mererentur præmia, reddere non po tuisset, id ferre ægrius: eam tamen in uobis prudentiam sem/ per nouisse: ut speraret uos eorum uirtutem non paruifactu/ ros: neque ullo sumptui parsuros, ut hoc fortissimorum iuue num robur, has uires, reipu. uestræ, cui magno usui esse pos/ sunt: conseruetis. vltimum illud, quod, cum adhuc nostra eius operam desideraret resp. tum moreretur: id sibi esse gra/ uissimum. Sui quidem nullam curam habere: sexagesimum iam annum complesse: satis uixisse, post mortem non dubitare sibi æternam inter deos sedem paratam: unde hæc humana de/ spiciens, ueram illam ac bonis omnibus affluentem uitam de/ gat. Hæc cum dixisset, iis omnibus, quæ a' religione præci/ piuntur, peractis, ita tranquille decessit: ut non aliam in ui/ tam, sed aliam in domum commigrare uideretur. opinione ego illum sua frustratum non arbitror: inter deos sedet: pace frui/ tur tranquillissima: iam fœlix dici potest: sed illius infœlix do mus: hæc me dolore conficit: hæc maxime perturbat. minus in/ fœlix puer, quod, cum nihil adhuc percipiat, quo patre sit pri uatus, nescit: an eo' fortasse etiam magis infœlix, quo minus infœlicitatem suam sentit? infœlices certe filiæ: quod & id iam cognoscunt: & ea ætate sunt, quæ nullas ad resistendum do/ lori uires habeat: infœlicissima uxor, quæ & filiarum lachry/ mis affligitur: & quo fœlicior prius esse omnibus uidebatur: hoc acrius dolet. Soli uos patres optimi his omnibus uul/

neribus mederi potestis : amplexamini totam domum: nullum, quod pios uiros deceat : officium prætermittite : sic & illi, siquis mortuis eorum, quae hic fiunt: sensus est : pergratum facietis : cum sua se spe frustratum non uidebit : & uos uestrum munus implebitis : ac grati ab omnibus iudicabimini. debetis hoc uos illi multas ob causas : sed ob hanc maxime, quod ob rempu. uestram obiisse mortem dici potest. dum enim nulla sibi pro illa in re parcit : dum eos etiam, qui tolerari nequeunt, libentissime labores subit : nullam de salute sua curam gerit : in eum morbum incidit, quo extinctus est. quæ itaque suscipiendorum laborum, eadem mortis causa dici debet. Ei igitur, qui pro uobis mortuus est : reddite, quæ debetis. uitam illi non potestis : iis, quibus maximo emolumento erat : reddite. id ita demum a' uobis fiet : si filii mortuum patrem non cognorint : uxor uiri præsidium non desiderarit : ipsius ii, qui adsunt familiares, quæ ab eo sperabant : a' uobis fuerint consecuti. Extremum id a' me fortasse nunc expectetur : ut hunc, quem ex egregii huius Imperatoris morte mœrorem in omnibus uideo: uerbis coner mitigare : qui ego id possum? qui ab aliis sim consolandus. Sed abiicienda tamen hæc omnis animi mollities : sumenda illa uirtus, qua hic plurimum polluit : ferenda sunt leuiter omnia : omnibus est aduersis casibus resistendum. Vos quidem, qui eum semper secuti estis, qui eius semper uirtutum spectatores fuistis, hoc uel in primis decet. turpe est uobis, qui nullos unquam hostes, nulla tela, nulla mortis pericula reformidastis : nunc dolori manus dare. Induite illam animi fortitudinem : quæ fortissimis, & quales uos estis, uiris conuenit. an si uel paucis uobis in confertissimos sit hostes irrumpendum : in instructissimas mille acies incurrendum : iubente id imperatore uestro recusetis? noui ego uos : noui animorum uestrorum fortitudinem : noui amorem, quo illum prosequebamini : ne morte quidem proposita absterreremini. Nunc cum idem ille Imperator uester iubeat, ne diutius doleatis : morem non geretis? iubere autem id illum, siquis totam ab eo actam uitam consideret : si uos præcepta ea, quæ quotidie auribus uestris inculcabat

stris inculcabat

ſtris inculcabat, recordari uelitis: ita nulli dubium eſſe debet, ut hoc uno dolore ueſtro, uel maxime eius quietem perturbari putem. ferrei profecto fuiſſetis: neque humani quicquam in uobis fuiſſet: ſi hac tanta calamitate accepta non ingemuiſſetis. ſed iam dolori indultum ſatis: nunc omnem eius uim in hoſtem conuertite. ite, reip. ſubuenite: eum, quem debetis imitamini: nolite committere, ut Imperatoris morte languidiorem militum uirtutem factam, hoſtes gaudeant, nos triſtemur: ad hoc uos dolor incitet: ad hoc impellat. Vos uero reliqui omnes, qui adeſtis ciues, & horum, & aliorum, qui uobis adſunt, uirtute confiſi, de rep. nihil dubitate: & omnem, quem ob hanc cauſam conceperatis: dolorem deponite. illius etiam cauſa non eſt, quod doleatis. bene cum illo actum eſt: ex miſera hac uita in æternam illam ſublatus bonis omnibus fruitur. neque uero cum recte conſidero cuiuſquam mihi deflenda mors uidetur: tantum'que abeſt, ut eum, qui ex hac uita celerius commigrarit: infœlicem iudicem: ut eo' etiam fœliciorem putem. ſiquis ſæua quadam in mari exiſtente tempeſtate, multis ſimul ſoluentibus, quamcelerrime omni uentorum ui, omni pelagi impetu ſuperato, in portum, quo' curſum direxerat, prouehatur: non'ne is fœliciſſime iter ſuum confeciſſe dicendus? reliqui quo diutius commorentur eo' infœliciores habendi ſunt? ita profecto ſe res habet. Simile ego quoddam in uita hac noſtra reperio: nihil illa aliud eſt, quam' in procelloſo quodam mari nauigatio. ægritudines, mollitiæ, calamitates, aduerſa alia, quaſi huius uitæ tempeſtates dici poſſunt: portus ipſe, quo' curſus omnibus dirigendus, mors eſt. cur igitur qui in hunc portum ex illis fluctibus celerrime nauigarit, non eo' haberi fœlicior debeat, quo citius tot malis ereptus in tranquillo conſtiterit. non probatur hoc ita uobis fortaſſe, ut fœlices eſſe cupiatis. non probetur ſane': at eos tamen, qui eo' peruenerint, non luctu proſequamini: ſed fœlices ducite: ac ſi de uobis bene promeriti ſint: non lachrymis, ſed diuinis honoribus colite.

M. D. XV.

Die X. Nouembris.

ANDREAE NAVGERII ORATIO HABITA IN FVNERE LEONARDI LAVRETANI VENETIARVM PRINCIPIS.

CREDO EGO, ſiquis eorum, quæ à nobis geruntur, mortuis ſenſus eſt: Leonardum Lauretanum, cum ornatiſſimas has, quas illi celebratis, exequias, hanc pompam funeris, hunc nobiliſſimum conſeſſum ueſtrum, hunc uniuerſæ ciuitatis mœrorem uidet: quod ex his omnibus quamplurimorum illius in remp. meritorum memores ſitis, cognoſcit: & libentiſſimo hæc animo accipere: & non parum beneuolentia, & pietate hac in ſe ueſtra lætari. Neque tamen, ſiquis recte conſideret: ulla re illum magis gaudere, quam his laudibus, hac uirtutum ſuarum prædicatione exiſtimandum eſt. ut enim reliqui honores omnes, quibus uos mortuos Principes ueſtros ornare conſueuiſtis: & quos nunc huic cumulatiſſimos redditis: & maximi ſint, & pro amplitudine imperii, ac reipu. ueſtræ dignitate conſtituti: opulentiam tamen quandam potius, ac reipublicæ ſplendorem præ ſe ferre uidentur: quam ut illi, cui tribuuntur, quicquam afferant: quod illius dici iure poſſit. laudationes hæ propriæ illius ſunt, qui laudatur: neque quicquam ex his ſibi alius uendicat. ac per aliquot, illi, dies in uulgi ore ſunt: paulatim deinde è memoria excidunt: & breui tempore contabeſcunt: atque, ut diutiſſime durent: memoriam certe hominum, qui eos uiderint, non excedunt. hæ, ſiquis recte eas ſcripſerit, in dies augeſcunt: neque ullo tempore conficiuntur: ſed ex eo potius uires ſumunt: atque omnem ſuperare poſteritatem contendunt. atque illi, & eo tantum in loco, in quo exhibiti ſint: atque ab iis tantum, qui affuerint, ſpectari queunt. hæ, totum orbem peragrantur: hæ, ſe omnibus paſſim oſtendunt: atque eodem etiam tempore diuerſiſſimis in locis eſſe

possunt. non immerito igitur, ut quisque est optimus, ita maxime laude ducitur: nec uehementius ullum in bonis omnibus desiderium est, quam gloriæ. difficilem quandam, & laboriosam uitæ rationem suscipiunt: qui uirtutis uia niti constituerunt. nulli illis, non uel ultro suscipiendi labores, nulla non pericula subeunda, omnes contemnendæ uoluptates, acerba sæpe omnia perpetienda sunt. neque tamen tam agresti, ac fero animo quisquam habendus est: ut credendum sit, iis illum, quæ naturæ aspera, atque inimica sunt, delectari. quid ergo est? una laudis spes ac gloriæ, pericula & labores leuat: uoluptatum illecebras negligit: acerbitates mitigat. hæc ut umbra uirtutem sequitur: atque ea merces est, quam unam illa molestiarum omnium exposcit: haec tam acres bonorum animis stimulos admouet: ut non solum, qui uitae eam commodis anteferrent, inuenti sint: sed multi, & hi maximi ac fortissimi uiri mortem ultro subierunt: ut immortalem sui memoriam relinquerent. hoc pacto se uitam, quæ breuis admodum data nobis est: longissime proferre posse, atque æternam propè efficere arbitrati sunt. Quæ cum cognoscerent maiores nostri: hanc bonis à natura insitam cupiditatem gloriæ, non solum alere, sed augere etiam, si fieri ulla ratione posset: reipu. utile existimarunt. atque ut in omnibus reip. partibus alia multa diuinitus, sic ad cæteros hos honores, qui defunctis Principibus constituti sunt: laudationes addi, & eorum celebrari uirtutes uoluerunt. his enim, non solum qui recte reip. præfuerint, quæ meriti sunt, laudis præmia consequuntur: sed reliqui etiam, qui idem subituri munus sunt, ad recte agendum accenduntur: cum recte factorum gloriam non secum mori, sed ita memoriæ mandari uident: ut tum maxime diuturnioris illam uitæ initium sumere, affirmare possimus. Vnum fortasse sit: quod hoc tempore, in uestra hac pietate, in hoc tam grato in Principem uestrum officio, desiderari possit: quod non is illi laudator contigit: qui dicendo illius assequi uirtutes queat: qui idoneus sit, quæ plurima ille semper æternitate digna gessit, ita scriptis mandare: ut ad posteros peruentura, & in omne æuum celeberrimum

lebertimum illi nomen prorogatura uideantur. sed ne ob hoc quidem, siquis id diligenter perpendat: quicquam est, quod queri possit. uos quantum in uobis est, omnia quæ à gratis animis expectari possunt, præstatis. funus amplissimum pro eius in uos meritis, & reip. opibus ducitis: adestis ad id hone/standum frequentes pat. optimi: adest uniuersus populus: nemo omnium est, qui non illum, ut optimum reip. parentem raptum fleat: qui non illum, quamuis tardissima senectute consum/ptum, ut primis tamen annis acerbissime ereptum conqueratur. ad hæc, cum ego pro concione laudare iussus sum. nihil, quod officii uestri esset, relictum à uobis est. à me est, siqua in re minus illius meritis satisfactum esse existimari debet. ego ue/ro eas præclari huius Principis virtutes esse animaduerto: vt nullius unquam tanta dicendi vis, tanta ingenii facultas fuerit: quam parem illis celebrandis putem. quamobrem non mihi id vitio uertendum est: si eas assequi non possum: sed eò ille admirabilior haberi debet: quo illius laudes, non mea solum, quæ minor etiam quàm mediocris est: sed & omni eloquentia maiores sunt. neque uero ob id sileri de illis decet. male enim se res habeat: si quò plura ac maiora in quopiam ornamenta sunt: quod difficile sit illa oratione complecti: eò de illo mi/nus dicatur: atque eo præmio, quod vnum maxime virtus ex/optat: ob virtutem maxime defraudetur. enitar igitur quan/tum à me fieri poterit, eo munere, quod mihi iniunctum est, recte defungi: cui tum ego profecto satisfecisse existimandus sum: cum illa, quæ à me dici poterunt, pro ea, quæ in me est dicendi facultate, explicaro. Primum omnium, quo/niam de eo mihi Principe uerba facienda sunt: in quo vno, quæ in hominibus laudari solent, cumulatissime omnia inuen/ta sint: non id mihi solum considerandum est, quid à me dici, sed multo magis, quid eorum, quæ plurima suppetunt, omit/ti oporteat. si enim ea, quæ dici possent, persequi omnia uo/luero: neque id, quod mihi ad dicendum temporis datum est, sufficiat: neque aures fortasse uestræ pati possint. De pulcher/rima igitur hac urbe, præclarissima hac repu. maximi imperii

ſede, libertatis domicilio, totius Italiæ, atque adeo terrarum omnium tutiſſima quadam arce, & ipſius Principis, & noſtrum omnium patria communi, nihil eſt, quod hoc tempore dicen/dum putem: quanquam enim non parui ad gloriam refert, qua quiſque in ciuitate ſit natus: & ipſe etiam præclariſſimus imperator Themiſtocles, ſi Seriphius natus eſſet, nunquam ſe nobilem futurum fuiſſe confeſſus ſit: multo tamen ego ea magis laude digna arbitror, quæ in homine ipſo ſunt: quam hæc ex/terna, & quæ fortunæ arbitrio diſpenſantur. quamobrem de ipſo etiam Leonardi genere, quod & multo etiam uobis, quam mihi eſt notius: non eſt, quod à me multa expectetis. ſed ne de tam illuſtri tamen familia omnino nihil audiatur: hoc vnum dicam. vti Romæ è Curionum genere plures quondam dicendi facultate, è Scæuolarum, iuris ſcientia præſtite/runt: ita Lauretanam familiam fato quodam huic reipu. da/tam: quæ ſeminarium quaſi quoddam ſummorum eſſet impe/ratorum, omnes propè huius reip. opes, omnis dignitas, quæ maxima eſt, maritimis rebus creuit. multa mari maiores no/ſtri egregia facinora ſæpe geſſerunt: multa hoc tempore quo/tidie à præclaris Imperatoribus ueſtris, cum res exigit, gerun/tur: atque ea ſemper noſtrorum in hac re virtus apparuit: ut non ſine cauſa iam tot annos maris imperium Veneto nomini conceſſum ſit. ſed ſiquis omnia recordari, aut ex annalibus quærere uoluerit: plures propè ex vna Lauretanorum familia imperatores rem præclare geſſiſſe, q̃ ex reliquis omnibus inueniet. ut mihi diuina quadam mente nomen huic familiæ indi/tum videatur: quæ omni bello ſuperior victoriæ ſemper lau/ream reportaret. Neque uero ex hoc genere ego quenquam nominabo: ne de Hieronymo quidem Leonardi patre, & viro optimo, & ſapientiſſimo ſenatore quicquam dicetur: vnus mihi ſit Leonardus ſatis: ad cuius vnius laudes celebrandas omnes orationis meæ vires, quantæcunque hæ ſunt, conferantur. qui cum præclariſſima domi exempla haberet: ac maiorum ſibi ſuorum virtutem, non ſolum quam imitaretur, ſed etiam quam ſuperaret, propoſuiſſet: ita id conſecutus eſt: ut in eam fami/

liam, quæ

liam, quæ nullo pacto fieri illustrior putabatur: multum tamen luminis intulerit. Ac mihi quidem sæpenumero cogitanti, quam multa ab iis, qui præclaris è maioribus orti sunt, expectari soleant: quámque illis, si uel minimum quid deliquerint, nihil ignoscatur: dubium visum est, meliusne ac conducibilius homini sit, non ex ignobilibus quidem viris nasci, sed ex iis tamen, qui non ita magni fuerint: ut eorum nobis gesta oneri futura sint: & eam fortasse expectationem excitatura: quæ nullo pacto sustineri à nobis possit. & profecto ita se rem habere comperio: quanquam hoc admodum tutum sit: nam & facilior errato est uenia: & si nihil feceris, non exigitur: siquid egregie feceris: id, cum non ut debitum præstes, gratius, ac magnæ tibi laudi est: longe tamen maiores res ab illis geri: quos & expectatio hominum, & parentum virtus excitet. hæret enim eorum animis quasi fax quædam, assidua cogitatio: quæ noctes diesque illos ad egregium agendum aliquid inflammet: quo maioribus suis digni reperiantur: ac patrimonium gloriæ sibi ab illis relictum & tueri, & augere possint. hoc (ut alios omittam) in Principe hoc nostro facillime cognosci potuit. nihil erat, quod ab hoc homines non expectarent: sic maiorum ille suorum virtutibus excitatus est: ut omnium tamen expectationem vicerit: tantum gloriæ à maioribus suis acceperat: ut difficillime eam tueri posse crederetur: sic illam auxit: ut non eos solum, sed omnes, qui vnquam fuerunt, principes superarit. at uero antequam de iis, quæ ab eo in principatu gesta sunt, loquar: totus ex ordine egregii huius viri cursus, quo ad altissimum dignitatis gradum ascendit: proponendus uobis est: & ut quæque ab eo gesta sunt, ita quæque dicenda, ita ut ne incunabula quidem ipsa tanti principis prætermittamus. Cum puer esset: egregia quædam pulchritudo & probitate, & præclara ingenii adiuncta indole, sic in illo elucebat: ut cum multum ab his illa ornamenti acciperet: non minus tamen illius hæc essent commendatione gratiora. primam hanc ille ætatem in literarum studiis exegit: ac, quod mirum omnibus videri possit, tantum puerili illa institutione, quæ vix primis

percipiendis rudimentis satis est, profecit: ut nunquam postea sit literarum expers habitus. Vt primum uero e' pueris excessit: simul ea, quæ se prius ostenderant, augeri videbantur: simul prudentia ac virtutes omnes pullulare, atque admirabili quodam prouentu se efferre cœperunt. cum'que ille iam quæ maiorum suorum virtus fuisset, quid ab se illis deberi crederetur, consideraret: ac non multo post, cum tempus esset, capescendam sibi remp. constituisset: non in vmbra, atque ocio interea delitescendum, neque quid agendum esset, e' libellis quibusdam ediscendum: sed in solem atque aciem sibi prodeundum censuit. ac maiorum quidem ille nostrorum morem atque institutum id secutus est: quo ego vno seruato, nostram remp. maxime auctam, intermisso, non parum debilitatam puto. Existimarunt maiores nostri, eos, qui ad remp. administrandam admittuntur: omnium rerum peritos esse oportere: facillime enim in scopulos intrudi rempu. posse: si imperitos commissa sit. adolescentes ideo ac iuuenes sic instituiut cum ad remp. accedunt, gnari sint rerum, quæ necessariæ sunt: summopere utile & tutum esse crediderunt. præterea ut maximæ reip. diuitiæ, cum usus posceret, præsto' esse possenr: omni studio sibi perficiendum esse opinati sunt. has enim non pacis solum ornamenta, sed cum nonnunquam bella, uel inuitis etiam suscipienda sint: neruos illos esse, quibus maxime reip. vires sustententur. ad hæc cum admirabilem, & munitissimum hunc huius urbis situm intuerentur: quo nulli exercitus, nulla vis, nulli hostes, omni aditu mari interclufo, peruenire possint: tum demum & hanc se inexpugnabilem reddituros, & rem venetam maxime auctam iri arbitrati sunt: si mare, quo solo adiri potest, ualidis classibus possiderent. hæc tria illi cum sibi efficienda proposuissent: admirabili quadam sapientia vno omnia instituto assecuti sunt. constituerunt enim, ut complures quotannis onerariæ triremes, quæ mercaturam exercerent, ad omnes nostri maris oras, & extra hoc etiam quædam, nauigarent: atque in his patricios ire adolescentes uoluerunt. ex hoc id effectum est: ut, cum illæ, omnes prope' maritimas Asiæ urbes,

omne

omne interius Africæ litus, Hiſpanias, Gallias, omnem pro/
pe' Europam, omnes, quæ circa eam ſunt, inſulas adirent: qui
in his eſſent, diuerſa rerum publicarum genera, diuerſa impe/
ria intueRentur: multarum nationum, atque hominum mo/
res cognoſcerent: ac per hæc prudentiores facti, cum exacta in
his iuuentute ad remp. accederent: eam ſapientiſſime admini/
ſtrarent. Atque ego quidem neque negare vllo pacto poſſum:
neque, ſi poſſim, negem: multa in libris inueniri, multa ſapien
tiſſimorum hominum præcepta memoriæ tradita: quibus &
hac, & omni alia in re, quæ homini agenda ſit: inſtrui poſſi/
mus. ſed vt hoc non negem: ſic id conſtantiſſime affirmare
auſim: multos ſine ullis literis ipſo rerum uſu edoctos, ſapien/
tiſſimos ac regendæ reip. ſcientiſſimos extitiſſe. prudentia enim
ea nimirum eſt: quæ in omnibus, quæ a' nobis geruntur, re/
bus dominatur. ea quanquam multa a' literis habet adiumen/
ta: eo' tamen habet: quod quæ multi viderunt, quæ experti
ſunt, ea memoriæ prodita legere, & legendo inſtitui, ac doceri
poſſumus. quæ ſi adiumento eſſe nobis fatemur: quanto id
magis referre credendum eſt: ſiquis, quæ alii legunt, videat:
quæ ſcripta in libris ſunt, in his ille uerſetur: neque cuiuſquam
ſcriptis, quæ plerunque falſa ſunt: ſed ipſis rebus, quæ nulla ra
tione inuerti poſſunt: erudiatur. prudentiſſimos Homerus,
Vlyſſem, & Neſtorem, atque omnibus in rebus ſapientiſſimos
fingit: neque tamen aut ocio, aut literis deditos, vnquam com/
perimus. dum multorum ille hominum & urbes, & mores vi/
det, prudentiam illam aſſecutus eſt. hic trium ſæculorum ſpa/
tio, plurima tum videndo, tum audiendo, atque ipſe etiam ge/
rendo, maximum rerum omnium uſum adeptus, ac ſapientiſ/
ſimus exiſtimatus eſt. quæ cum maioribus nota eſſent: præ/
clare quod a' nobis dictum eſt, inſtituerunt. ſed & id, etiam
inſtituto illo aſſecuti ſunt: ut mirum in modum reipublicae
opes creſcerent: praeter portoria enim, quae maximum e' plu
rimis, quae & importantur, & exportantur rebus, reipubli/
cæ emolumentum afferunt: auctis aſſidua mercatura priuato/
rum diuitiis, in hac præſertim adminiſtrandæ reipublicæ ra/

tione, augeri publicas necesse est. fiebat id etiam assiduis his navigationibus: vt multi maritimæ rei peritissimi euaderent: atque hi quoties instruendae classes essent, eam reipublicae operam nauarent: vt non sine causa per tot annos uenetum nomen cunctis gentibus mari formidolosum fuerit: ac non solum his propugnaculis semper vrbs se nostra tutata sit: sed & longissime imperii sui fines protulerit. dolerem patres optimi institutum hoc aboleri: quererer iuuentutem nostram non iam his artibus niti, quibus hæc creuit respublica: sed aliis captam studiis vrbanæ se inertiæ, atque ocio penitus dedidisse: nisi sperarem, ac plane iam viderem, omnia iam a uobis, quæ proximi huius belli motu concussa, ac labefactata erant, firmari: neque quicquam prætermitti, quod uobis aut ad utilitatem, aut ad dignitatem reipu. necessarium videatur. Sed, ut vnde digressus sum, redeam: totam Leonardus iuuentutem non inertem, non ociosam, sed in laboribus, assiduis in diuersissimas regiones nauigationibus, perdiscendo rerum omnium vsu egit: multas prouincias atque urbes adiit: multa diuersorum populorum imperia perspexit: multarum gentium mores, atque instituta percepit. quo factum est: ut non solum mercatura opes, quam diligenter & cum dignitate exercuit: sed & prudentiam quoque, quæ illi a natura maxima data erat, mirum in modum tamen hæc cognoscendo auxerit. neque uero hæc sola in illo conspiciebatur: sed & reliquis ita virtutibus abundabat: vt mirum nemini videri debeat, cum in Africa negociaretur, id quod diuulgatum est, Aegyptium illi quendam senem diuinantem, dixisse, & fœlicissimum & suæ ciuitatis principem futurum. Equidem non nego potuisse senem illum coelesti quodam afflatu commoueri: & ea, quæ futura essent, huic præsertim, qui diis semper carissimus fuisse existimandus est, diuino monitu nunciasse: sed hoc contendo, sine ulla id etiam diuinatione, ex ipsis huius virtutibus prædici facile potuisse. Non immerito igitur, ut primum domum uenit: atque animum ad regendam rempu. appulit: omnes honorum gradus adeptus est: neque quicquam in repu. nostra tam amplum fuit:

quo non

quo non ille digniſſimus iudicaretur. plures ille magiſtratus tum in vrbe, tum extra vrbem, aliis multis in locis geſſit: atque eos ita geſſit: ut cum ſumma omnia ſibi homines, ob egregiam quandam, quæ de illo in omnium animis inſederat, opinio/nem, cum magiſtratum inibat, pollicerentur: magiſtratu de/functus non modo, quæ ſibi illi promiſerant, ſed multo plura, quam' quisquam aut optare, aut ſibi ipſe fingere auſus eſſet: præſtitiſſe videretur. Dicenda illi in urbanis magiſtratibus de rep. ſententia ſæpe erat. hic uero prudentia illa admirabilis cam/pum, quo excurreret, ac ſe oſtenderet nacta, omnium oculos in ſe trahebat. cum multa ille præterita meminiſſet: præſentia omnia exactiſſime perpenderet: ac rerum inter ſe nexum, & conſequentiam quaſi quandam, diligentiſſime conſideraret: ne/mo futura acrius coniectabatur: nemo coniectura minus falle/batur. ea uero uerborum grauitate, ea dignitate orationis vte/batur: vt, cum nullis id ille illecebris, nullo artificio aucupa/retur: nemo tamen uehementius in quam uellet partem audien tium animos impelleret: in nullius ſententiam frequentiora ſe/natuſconſulta fierent. atque id ille eo' etiam facilius aſſequeba/tur: quod egregius illius quidam in remp. amor erat omnibus perſpectiſſimus. nemo erat, qui neſciret, nulla illum priuata re, nullis ſuis commodis vnquam moueri: non amicitiis peruerti: non inimicitiis perturbari: nihil in gratiam cuiuſquam loqui: nihil dies noctes'que aliud cogitare, quam' quemadmodum reip. prodeſſe poſſet: nihil dicere, quod non reip. vtile arbitra retur. hæc cum de illo homines ſentirent: mirum ſi maxima eius uerbis auctoritas inerat: ſi ſemper eſt ſenatus princeps ha/bitus. Age uero in iure tum in urbe, tum extra urbem dicun/do qualis fuit? equidem difficillimum eſſe arbitror ſine multo/rum offenſione, ita iuſtitiæ præcepta ſeruare: vt nihil ab illis re/cedatur. ac multi quidem ita triſtes, ita acerbi in iudicando ſunt: vt uel utranque partem etiam: nemo fortaſſe eſt: qui non eorum ſaltem animos, quos contra ſtatuit, offendat. hic, cum nulla gratia, nullis opibus, nulla vi, nullis precibus permo/ueri vnquam potuerit: quin grauiſſimus, & ſeueriſſimus iu/

ſtitiæ cuſtos eſſet : ita tamen illam iuſtitiæ aſperitatem clemen/
tia & comitate quadam condire eſt ſolitus : ut ne ii quidem,
quos contra pronunciabat : cur illi inimici eſſe poſſent, inueni/
rent. magna hæc ingenii vis : virtutes eas, quæ diuerſiſſimæ,
atque aduerſæ propè inter ſe eſſe creduntur, ita coniungere : ut
non alteri ſolum altera non officiat : ſed & magno etiam ſit or/
namento. quid? in cæteris qualis inuentus eſt? abſtinentia ſin/
gulari : ſumma in rebus omnibus temperantia. ita faciles ad
eum aditus patebant : ut neque tempore, neque loco vnquam
vllo quiſquam excluſus ſit : quin & eum adire, & quæ uellet,
libere loqui poſſet. Iam populos, qui eius curæ commiſſi
erant, non ille vt dominus, ſed vt bonus parens regebat. ama/
bat omnes : æquus erat omnibus : ſed bonos tamen & amore
& indulgentia quadam præcipua proſequebatur. ex his fie/
bat : ut hæ fœliciſſimæ ciuitates eſſe, quibus ille præerat, pu/
tarentur. his ille gradibus, hac uia nixus in ampliſſimam
hanc huius principatus arcem aſcendit. cum enim eius iam la/
te nomen increbuiſſet: virtutes omnibus notæ eſſent : Auguſti/
no Barbadico principe defuncto, in eius locum ſuffectus eſt.
Percurſa ſunt à me multa breuiter : quæ multo profectò & la/
tius & ornatius erant explicanda. omiſſa etiam non pauca. ne/
que enim in ulla hic uitæ parte non omni laude, omni admira/
tione dignus fuit. ſed rapuit me ad ſe citius fortaſſe quàm de/
cuit, ipſius principatus ſplendor. hic ſuo lumine quaſi tene/
bras reliquis rebus offudit. de quo cum mihi multa dicenda
eſſent : ac ne longitudine orationis meæ uobis moleſtus eſſem,
uererer : ſatius uiſum eſt, eorum, quæ minora certe ſunt, quæ/
dam relinquere : quàm ex maioribus his quicquam prætermit/
tere. quanquam ne de his quidem eſt, quod ſperem à me o/
mnia dici poſſe. longe enim inferiores ingenii mei uires ſunt.
ſed tamen, ſi illa omnia perſequi uoluiſſem : multo pauciora de
his uerba facere coactus eſſem. nunc nulla re interpellabor :
quo minus ea, quæ à me dici poterunt, explicentur. Maior
quædam res, ac longe difficilius quàm homines opinantur, ne/
gocium eſt : vnum quempiam, aut regnum, aut cuiuſmodi im/
perium

perium aliquod administrare. non enim solum quæ in priuatis hominibus probari solent: ea in hoc, qui cæteris præest, requiruntur: sed & multo hunc rebus omnibus præstantiorem esse conuenit: &, cum in illis uel magna plerunque vitia uirtute aliqua obtegantur: hic, quod eius ita omnibus proposita vita est: ut nec latere nec obtegi quicquam possit: ac uel minima eius culpa maximæ obscurari virtutes queunt: nihil prorsus vnquam delinquat necesse est. quod cum præstare permagnum est: tum longe id maximum: vnum esse, cuius consilio omnia gubernentur: qui non sui solum, sed & omnium, qui in imperio eius sunt, curam gerat: eorum commodis consulat: incommodis medeatur: saluti prouideat: qui & præsentia recte dispo nat: & ea etiam, quæ futura sunt, multo ante præuideat. Ac cum hæ difficultates iis omnibus, quibus aliquod sit imperium administrandum, propositæ esse videantur: tum & has, & multo his maiores subeat, necesse est, qui nostræ reip. dux præficitur. atque huius ego rei ostendendæ causa, dum altius quædam repeto: ne me quæso oblitum instituti mei putetis. nihil loquar, quod non ad rem pertineat: nihil, quod non & nostro huic Principi, & uobis omnibus laudi sit. Tanta prudentia maiores nostri, tanta ac tam singulari in rebus omnibus sapientia fuerunt: ut eos potius nunquam satis admirari, quam pro meritis laudare possimus. hos ego quanquam in omnibus tum dictis, tum factis diuinos quosdam viros inuenio: nihil tamen ab his præclarius, quam hanc huius reipu. administrationem, aut excogitatum, aut constitutum arbitror. Tres regendarum ciuitatum rationes sunt: vnius, optimatum populi dominatus. vnius imperium, siquis id recte gerat, cæteris præfertur: secundo loco optimatum, postrema omnium popularis administratio existimatur. quod sæpissime is tamen, qui omnia vnus potest: pro libidine plurima, nihil iure agit: atque eo cæca quadam cupiditate fertur: ut omnia vnus possidere, nihil cuiusquam esse proprium uelit: quodque extremum ciuitatibus exitium esse consueuit, suis ipse ciuibus, quorum saluti præcipue consulere deberet: insensissimus hostis est: &

quod populi dominatio uelut mare quoddam, ita multis ſæpe uentis, atque adeo auris omnibus agitatur: ut nihil illa ſit com motius: ac tanti plerunque in ea fluctus excitantur: ut in ciuitatem etiam redundent: atque eam ſæpe demergant. ob hæc optimatum potentia, quanquam & ſuis ipſa uitiis non careat: maxime tamen tuta, atque omnium optima exiſtimata eſt. hæc cum maiores animaduerterent: quod in vnaquaque optimum viſum eſt, tranſferentes, ac vitia omnia quantum fieri poterat, amputantes, hanc reipu. formam conſtituerunt. quæ quidem ita ex omnibus miſta eſt: ut, cum optimatum quidem illa gubernatio eſſe maxime uideatur: cæterarum tamen etiam adminiſtrationum quodammodo expers non ſit. Comitia, quibus magiſtratus creantur, quod maxima in his ciuium multitudo eſt: atque eo omnes conuenimus: quanquam nullo pacto huc quiſquam e populo aſpirare poſſit: atque vnius ſint nobilitatis omnia: ſpeciem tamen quandam popularis gubernationis præ ſe ferunt. vnius dominatio in eo, qui dux creatur, conſpicitur: cætera omnia optimatum adminiſtrationi con ueniunt. atque vnum quidem ex omnibus eligi, qui toti præeſſet reipu. cum ob alia multa, tum ob id maxime conſtituerunt: quod uidebant id in hac rep. quod in omni & optimatum, & populi imperio fit, fieri neceſſe eſſe: ut annui ſcilicet ma giſtratus, aut aliquo certe non longo tempore definiti, crearentur. in eo uero id eſſe incommodi: quod, cum ii plerunque, qui ea, quæ in rep. agenda, ac quo omnia dirigenda conſilia eſſent, tenerent: peracto magiſtratus tempore priuati fierent: noui uero, ac rerum, quæ gererentur ignari, ſuccederent: prætermitti multa, ac magno affici remp. detrimento neceſſe erat. ob hæc illi vnum aliquem reip. præfici utile eſſe opinati ſunt: qui ad reipu. gubernacula aſſiduus ſedeat: cæteri munus quiſque ſuum exequatur: ille omnia diſponat: & quæ viſa fuerint, imperet: atque eo curſum dirigat, ubi maxime & ſalutem, & utilitatem reip. eſſe cognoſcat. neque uero, quemadmodum in rege ſuo Lacedæmoniorum reſp. ſucceſſione hoc fieri, ſed ex iis, qui in rep. uerſati eſſent: atque egregii in remp. animi, ac vir

tutum

tutum omnium signa multa dedissent, sapientissimum eligi uo luerunt. huic autem, ne imperandi dulcedine transuersus ali/quando rapi posset: ita suas dixerunt leges: ut cum in summa rerum omnium potestate sit: non minus tamen, quam' nostrum quilibet legibus teneatur. maximo igitur consilio, & alta qua/dam sit mente præditus necesse est: qui in nostra rep. princeps constitutus, quæ ab eo debentur, præstare, ac recte exequi uo/luerit. ac cæteris quidem omnibus, qui ciuitatibus soli impe/rant: si eas recte administraturi sint: multi & magni suscipiendi labores sunt: sed quod pro sua illi uoluntate, omni præscripto liberi, multa gerere possunt: minus id difficile haberi debet. nostræ reip. Principi simul omnia, quæ illis, onera incumbunt: simul seuerissimis legibus obtemperandum est. quod siquis hoc, quod omnium difficillimum est, recte gesserit: non'ne im/mortales illi laudes, & diuini honores debentur? quis igitur no strum hunc Principem satis pro meritis vnquam laudauerit? qui talis in diuersissimis his rebus inuentus est: ut recte prin/cipatum administrando, iis, qui in imperio sunt, quemadmo/dum administrari imperia debeant: legibus parendo, priuatis, quemadmodum legibus parendum sit, proposuisse exemplum videatur. quæ ut ab omnibus cognosci possint: quemadmo/dum per. X X. hic annos remp. administrarit: quem se prin/cipem ostenderit, quo cœpimus ordine persequemur. Quà tempestate Princeps is uester creatus est: quanquam ne id qui/dem prætermittendum est: maximo illum consensu, atq; eodem die, quo ferri suffragia cœpta sunt, quod raro admodum fieri consueuit, creatum esse: neque paruum hoc testimonium il/lius virtutum haberi debet: in refertissima sapientissimorum ci uium rep, ne diu quidem dubitatum esse: quisnam præferri o/mnibus deberet. sed qua tempestate is princeps creatus est: bel lum nos cum Baizeto Turcarum rege aliquot iam annos acer/rimum gerebamus: & cum iam Benedicti Pisaurii clarissimi ac fortissimi uiri ductu meliore loco res esse nostræ cœpissent: ac plerisque hostium oppidis eius consilio, ac militum uirtute captis, repressus aliquantum illorum furor videretur: & iam

satis ostensum, non eos nos esse, qui illatas ulcisci iniurias nequiremus: non multo post de pace agi cœptum est. qua tandem, diu re ultro citroque agitata, maxima cum dignitate uestra constituta, per plures uobis annos omnia secunda euenere. uos pacatissimo in ocio, amplissimo in imperio maxima cum dignitate agitabatis. Princeps ipse interea, cum nullæ essent in rep. tempestates: quæ magnum admodum gubernatoris laborem poscerent: non minoris tamen esse artis remp. in pace administrare, ostendebat. Hic, ne idem mihi sæpius dicendum sit: egregiæ illæ animi dotes, de quibus ante dixi, quæ iam tot annos, quibus ille in repu. uersatus fuerat: omnibus perspectæ erant: eædem tanto etiam tum in eo maiores uidebantur: quanto iis, qui ad aliquam regendæ reip. partem admittuntur, præstare totius reip. Principem oportet. per hæc tempora, cum alia ille multa præclare gessit: tum id maxime: quod, cum eiusmodi esse omnes respu. & inter cæteras nostram hanc præcipue arbitraretur: ut nihil illis magis cauendum, quam bellum esset, nihil magis quam pacem expetendam duceret: hac foueri eas atque ali: neque subita aliqua ui, sed ipso tempore, atque occasionibus, quæ plurimæ in dies accidunt, augeri oportere: & cum uos hoc illi assentiremini: ita id præstitit: ut cum multa illis temporibus tum ab Italis, tum ab externis regibus, tota Italia bella gesta, multa uariis in locis prælia plurimo sanguine commissa, atque omnibus odiis certatum sit: nemo tamen Venetis hostis fuerit: sed cum æque ab omnibus colerentur: ut arbitri illi quidam potius ad componendas inter eos res adhiberentur. atque hac quidem ille ita pace fruebatur: ut, cum eam omni ratione perpetuo conseruandam putaret: animaduerteret tamen, ea nonnunquam tempora incidere, quibus uel necessario bellum gerendum sit. itaque ut periti gubernatores solent, qui, quanquam omnia obseruaturi signa sint: omnem in eo curam collocaturi: ut tranquillo mari nauigent: neque sæuientibus se uentis committant: quod momento tamen plerunque tempestas incidit: iam tum, cum in portu sunt, omnia præparant: quæ tolerandæ tempestati necessaria esse uideantur. sic ille

iam tum

iam tum in pace, quæ bello, ſiquod incideret, opportuna eſſent, conſiderabat. qua in re, cum nihil eorum, quæ agenda eſſent, prætermitteret: tum præcipue ærario ac publicis opibus proſpiciendum cenſuit. cum uero ob ingentes, multis quæ geſſeratis bellis factas impenſas, maximo alieno ære urgeri rempublicam, ac tantum deberi ciuibus uideret: ut uel eo, quod illis, dum plene aliquando ſatiſfieret, quotannis pendebatur: prope omnia uectigalia, ac reip. redditus abſumi neceſſe eſſet: omni cura inuigilandum, ut id ratione aliqua diſſolui poſſet, exiſtimauit. eo diſſoluto, tam late patere imperium ueſtrum: tam opimas, tam fertiles regiones ſub ditione ueſtra eſſe cernebat: ut facillimum factu eſſet, maximas uobis diuitias exaggerari: ac tantum non multo tempore in ærarium auri congeri: quantum nullis vnquam bellis, nullis ſumptibus exhauriri poſſet. hanc uos eius ſententiam cum ſecuti eſſetis: ita toto ille animo in eam rem incubuit: eam, ut id fieri poſſet, rationem inuenit: ut breui tempore tanta res, & qua nulla vnquam reipublicæ utilior excogitata eſt, confici poſſe, ac prope iam confecta eſſe uideretur. ſed repens id quod præter omnium expectationem bellum ſubito exortum eſt: ut alia nobis multa detrimenta intulit: ita huic etiam rei fuit impedimento. Secuta ſunt tempora, quæ ſi ex ipſa rerum natura euelli ullo pacto poſſent: non ego præclariſſimi huius uiri, ac ueſtrum omnium laudem, quam maximam proximo hoc bello adepti eſtis, tanti faciendam ducerem: ut non id mihi uotis omnibus exoptandum exiſtimarem. ſimul enim & moleſtiæ, ac calamitates omnes, quibus, his temporibus reſp. affecta eſt, extraherentur. ſed quoniam fieri id non poteſt: non mihi ego, ſi eorum uobis memoriam renouaro: uulnus, quod iam obductum eſt, refricaturus, ſed gloriam potius ueſtram prolaturus, atque hominum ſermonibus propoſiturus uideor. Ac quo ego magis cogito: & res eas, quæ euenere, mecum ipſe conſidero: eo magis fato neſcio quo, cui nullis hominum conſiliis, nulla ui reſiſti poſſet: arma in nos illa concitata, ac tantam ſubito belli molem extitiſſe comperio. quid enim maiores ueſtri, quid uos vnquam

aliud egiſtis? quis ueſtrarum cogitationum omnium alius vn/
quam terminus fuit? quid ſibi aliud ueſtra vnq̄ uota poſtula/
runt? niſi ut in pace, atque ocio eſſe, ac ueſtra tranquille per/
frui rep. poſſetis. cum multas uos ciuitates, multa regna, ob ni/
miam imperandi cupiditatem concidiſſe, eam'que ipſam non
longiſſime prolatis finibus, ſed moderatione animi terminari
poſſe cognoſceretis: ſatis magnas uobis opes, ſatis amplum eſſe
imperium putabatis. id uero cum ſola pace diuturnum, ac
perpetuum fieri poſſe videretis: omnia ueſtra ſtudia, omnes co
gitationes pacis erant. hac iam ab initio altam, ac auctam ue/
ſtram remp. noratis: hac illam in poſterum omnem temporum
æternitatem ſuperaturam ſperabatis. atque ideo nemini uos vn/
quam ultro iniurii fuiſtis: neminem bello laceſſendum, ſed uo
bis tantum, ac ſociis ueſtris illatas iniurias propulſandas cen/
ſuiſtis. at uero officio cum omnibus ſemper certauiſtis: inita fœ
dera ſanctiſſime obſeruauiſtis: fidem conſtantiſſime coluiſtis.
quibus rebus, cum fieri id deberet: ut omnium maxime ab o/
mni iniuria tuti eſſetis: neque quiſquam non beneuolus uobis
eſſet: repentino tamen quodam impetu prope' omnes totius
Europæ nationes ad uos tanquam omnium communes hoſtes
extinguendos, confluxerunt. multa ego hic mihi iuſtiſſimas
ob cauſas ſilenda arbitror: vnum hoc tamen dicam. ſi ulla vn/
quam ratione fidem aliqua in re non obſtinatiſſime ſeruan/
dam eſſe perſuaderi uobis potuiſſet: facillime hanc a' uobis eui/
tari procellam potuiſſe. ſed uos ne totius quidem orbis impe/
rium tanti faciendum, neque ullam tam extimeſcendam vim,
ullum tam formidabile periculum eſſe iudicauiſtis: ut a' fide di
moueri, atque ab officio diſcedere deberetis. hoc uos animo
cum per uos etiam eſſetis: quippe qui in obſeruantiſſima offi/
ciorum omnium rep. nati, atque educati eſtis: multum tamen
ad id conſtantiſſimus uos Princeps ueſter & oratione animauit:
& auctoritate confirmauit. maximam igitur ſimul ille, ſimul
uos omnes gloriam conſecuti eſtis. ſed magnas, neq; eas tamen
culpæ ullius, ſed innocentiæ, & laudis pœnas dediſtis. Cum
multi huius reip. ſplendorem, aſſueti ipſi tenebris, ferre non poſ/
ſent: atque

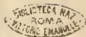
sent: atque extinctum cuperent: alii, qui Italiæ ipsi oppresso/res, ac prædones essent, æquabile hoc imperium, hanc per tot annos conseruatam libertatem, & odio prosequerentur: & time/rent, ne uestro aliquando exemplo, ac totius Italiae iandiu exti ncta libertas reuiuisceret: nonnulli florentissimi, atque opu lentissimi imperii diripiendi cupiditate tenerentur: factum est: ut & in uos omnes inter se illi coniurarent: & coniunctissimi uo bis reges, ac uestræ semper reip. amantissimi, ita fictis improbo/rum delationibus a' nobis distraherentur: ut arma etiam sibi in hanc remp. sumenda esse iudicarent. Hic uero cum uos subi/ta, atque inexpectata re oppressi, uestras his copias, quæcunq ue tum repente contrahi potuerunt: opponere cogeremini: acce/pta illa calamitas est: de qua me quæso Patres opt. silere patia/mini. eiusmodi enim fuit: ut sine acerbissimo animi sensu, ne/que a' me dici, neque audiri a' uobis possit. hac clade nunciata, quod tantum animi robur, tanta uis, tanta firmitas esse potuit? quam non tanto incommodo labefactari, ac concidere necesse fuerit? & certe (ut uerum fateamur) trepidatum aliquantum a' multis est: multorum animi perturbati sunt: ciuitas diu paci, ac prosperis semper assueta, tanta, & tam repentina rerum o/mnium mutatione, non commoueri non potuit. sed admirabi/lis quædam uestri Principis fortitudo, & suis ipsa uiribus incon cussa permansit: & eam uocem emisit: ea grauitate uestri uos decoris ac dignitatis admonuit: ut erectis omnium animis, ne/mo unquam in tollerandis aduersis firmior, quam' uos vniuersi fuistis, inuentus sit. sed non hæc solum eo tempore in uobis uirtus enituit. permultæ se aliæ, quæ ante latuerant; ut quan/que difficillima illa tempora exigebant, ostenderunt. cum tantam in uos procellam illam, nullo uestro merito subito exti/tisse uideretis: neque facto semel periculo, sustinere eius uim po tuissetis: uel alicui deorum immortalium in uos iræ, uel maio/ribus quibusdam uiribus cædendum esse statuistis: neque quic/quam, quod ad leniendos hostium animos accommodatum esse uideretur: prætermisistis. quanta hæc animi moderatio ha/beri debet? sed cum sæuiores in dies illi, ac ferociores fierent:

iidem uos, cum iam moderatione uestra, & deos, si qui irati uo/
bis erant, pacatos, & causam uestram omnibus iam probatam
iudicaretis: bellum uobis acerrime, atque omni animorum con
tentione, gerendum esse decreuistis. & id uero ita gessistis: ut
cum nihil iam uobis hostes, quod aut agere, aut sperare posse/
tis, reliquum esse existimarent: tum uos recuperata ui Patauio,
his & illam & Taurisium præsidiis firmaueritis: ut his quasi fre/
nis quibusdam hostium furori iniectis, cum toto hoc bello in
has illi urbes prope' quotannis irruerent: omnis semper eorum
audacia compressa, omnes impetus alio' detorti, atque infracti
sint. Sed nihil profecto eorum, quæ a' uobis gesta sunt, mihi
æque memorandum uidetur: ac prima illa recepta recens Pata/
uio tolerata in ea urbe oppugnatio. centum hostium millia fe/
rocissimis, ac pugnacissimis e' nationibus, maximo cum tumul/
tu, derepente, tanquam procella quædam ad eam occupandam
urbem irruerunt. uobis quidem, & egregii Imperatores uestri,
& selecti, qui aderant, milites satis ad eos reprimendos esse ui/
debantur. sed trecentis tamen ego patriciis illis uiris, quos, tu/
multu illo trepide nunciato, eo' mittendos censuistis: opportu/
nissimam uobis urbem potissimum conseruatam puto. atque
in iis quidem omnibus, quæ a' me dicuntur: cum maxima uo/
bis omnibus, tum uero præcipua quædam uestro Principi laus
debetur. ille enim rebus omnibus præerat: ille omnium uobis
consiliorum auctor erat. sed nulla tamen ille in re, quam' hac,
quæ a' me postremo dicta est, maiori laude dignus existiman/
dus est. recordamini patres optimi, cum uos de patriciis illis
Patauium mittendis hortaretur: quæ uerba locutus sit. Qua/
tuor sibi esse filios dixit: omnes & moribus (nisi patrius se amor
fallat) & uirtutibus ornatissimos: sibi certe iucundissimos: eo/
rum tum in omne se discrimen duos patriæ offerre: nec recusa/
re & reliquos, & se etiam (si id res poscat) pro salute reip. de/
uouere. quæ cum maxima omnium acclamatione excepta es/
sent: egregia illa nobilium iuuenum manus hoc exemplo com
mota ad auxilium patriæ ferendum, Patauium profecta est. hic
uero, cum & ipsi illi Principis filii, & reliqui patricii iuuenes
ubique

ubiq; adessent: nulli non se periculo obiicerent: omnes ultro labores subirent: tanta militum uestrorum animis alacritas, tantus hostium contemptus innatus est: ut innumeras illas copias, illam vndique circunfusam multitudinem, non solum ad eam, quam ipsi tuerentur, expugnandam urbem, sed ne ad congrediendum quidem secum acie, parem iudicarent. itaque cum plures ibi dies hostes consumpsissent: suos'que omnes conatus frustra esse cernerent: ab incepto desistere, & abire turpiter coacti sunt. magna hoc facinore apud omnes gentes huic reipu. parta est gloria: magna Veneto nomini auctoritas accessit: magnæ uero à nobis omnibus nostro Principi, qui huius facinoris auctor fuit, gratiæ haberi debent. neque uero hac vna in re præclari huius viri auctoritate compulsi multum reip. profuistis. sed, cum plurimis graui hoc bello sumptibus iam exhaustum ærarium esset: & impendi tamen in exercitus nostros multa necesse esset: credo equidem & egregio uos in patriam amore adductos, priuatas in remp. opes contulisse: non parum ad id uos tamen assiduæ etiam nostri Principis cohortationes excitarunt. quoties ille in senatu, quoties in comitiis ultra etiam ætatis vires magna contentione grauissima, hac de re, uerba habuit. factum est igitur: ut cum penitus iam accisas Venetorum res, neque ullum iam ab his diutius exercitum sustentari posse, omnes crederent: tum uero tanta ac tam immensa subito opum vis extiterit: ut mare potius huic ciuitati, quo interluitur: quam' ullas vnquam reip. diuitias deesse posse, facillime omnibus persuasum sit. Sed ne id quidem à me sileri decet: quod, nescio an iis omnibus, quæ à me hactenus dicta sunt, anteferendum sit. quod, cum multos diuturni iam belli tæderet: multorum animi, aduersis iis, quæ, ut in tam longo bello fieri necesse est, pleraque acciderant, infracti essent: hic ea semper in sententia perseuerauit: quam uos secuti, & maximam admirabilis cuiusdam constantiæ laudem adepti estis: & in pristinam tandem imperii amplitudinem remp. restituistis. multæ quotidie pacis conditiones uobis proponebantur: ac cum de his sæpius ageretur: atque in eas nonnulli imbecillitate quadam

animi nimium pacis cupidi, non magna reip. dignitatis ratione
habita, deſcenſuri viderentur: cum præter ſenectutem, quæ gra
uiſſimus per ſe ipſa morbus eſt: aduerſa etiam ualetudine labo/
raret: ad hanc tamen ille diſſuadendam nec ſatis fidam, nec de/
coram pacem præſto' ſemper fuit: ſemper ea, quæ reip. dignitas
poſceret, locutus eſt. admirantur romanarum rerum ſcripto/
res Appium illum cæcum, cum illi ad cæcitatem grauis etiam
ſenectus accederet: cum de Pyrrhi pace ſenatus conſuleretur:
ad eam ſe tamen impediendam deferri iuſſiſſe. nos de hoc ſile/
bimus? qui in ſumma itidem ſenectute, impeditiore etiam mor
bo quam' haberi cæcitas debeat, pene' confectus, non ſemel, ut
Appius, ſed & hanc ad rem ſæpius affuit: & aliis omnibus,
quæ de rep. agerentur, rebus, toto hoc decennio ſemper inter/
fuit. profecto nihil eſt patriæ charitate præſtantius. ea vna o/
mnem illius morbi vim repellebat: omnes ſenectutis moleſtias
abſtergebat. Hic uero, cum ille magnam quandam animi vim
oſtenderet: nihil cuiquam prius, nihil potius reipu. dignitate
eſſe debere diceret: pericula & labores omnes, mortem ipſam
denique bono cuilibet potius ſubeundam: quam' ullam vn/
quam pati reip. turpitudinis maculam inſpergi: turpi pace ſu/
ſcepta, nulla vnquam re deleri hanc labem poſſe: fortunam
reip. mutari poſſe, rerum omnium continuas mutationes eſſe:
ſperandum ex iis, quæ pertuleramus aduerſis eſſe, iam iam ad/
eſſe, ut noſtræ res in melius uerterentur: nunquam reip. ad to/
lerandum bellum defuturas opes: deos etiam immortales, ciui/
tati, quæ tam pie eos ſemper coluiſſet, non defuturos: cauerent
modo, ne ignominiæ notam aliquam reip. inurentes, deorum
ab ſe animos, qui illam tutarentur, auerterent. Hæc cum ille
commemoraret: uos ei patres optimi ſemper aſſenſi bellum po
tius cum dignitate reipu. uobis gerendum, quam' turpi pace
quieſcendum ſtatuiſtis. neque uero eſt, quod huius uos ſen/
tentiæ pœnitere poſſit. nam non longo interiecto tempore opu
lentiſſimus ac potentiſſimus Gallorum rex, qui ſemper antea
coniunctiſſimus huic reip. fuerat: ac multas uobiſcum neceſſi/
tudinis cauſas habebat: cum falſis ſe maleuolorum ſermonibus
ab amicitia

ab amicitia uestra, quam fidissimam sibi semper expertus esset: auulsum uideret: occultis in se illorum odiis ac fraudibus cognitis, id uobiscum foedus iniit: ut quod intercesserat dissidium, reintegratio amoris quædam (quod nonnunquam fieri consueuit) fuisse uideretur. is ita exercitu paratissimo, ita omni uobis auxilio præsto fuit: ut tantis viribus additis, quæ violenta uobis illa proximi belli tempestas abstulerat: ea propè omnia intra paucos dies in potestatem uestram redacta sint. Tum uero, cum satisfactum iam dignitati uestræ iudicaretis: atque æqua iam tandem uobis pax afferretur: nullis uos sumptibus, nulli rei parcendum esse, dum ea fieret, censuistis. quam cum item ad rem conficiendam omnem operam amicissimus uobis rex, omne studium contulisset: factum est, ut sub induciarum nomine, pax sit uobis firmissima constituta. Sed quoniam commemorandis iis, quæ cum omnium uestrum laude coniuncta esse, & ad remp. pertinere visa sunt, longior fortasse fui, quàm ut plura iam à me hoc tempore dici possint: multa, quæ mihi ipse dicenda proposueram, prætermitti necesse est. sed & satis ex iis tamen, quæ dicta sunt: qualis hic fuerit, quàm diuinus quidam uir haberi debeat, cognosci potest. quam enim è præclarissimarum illi virtutum coetu, quæ aut solæ, aut certe maxime in homine laudandæ sunt: defuisse dicemus? profecto siquis eum iam inde ab adolescentia penitus inspicere, tum quæ ab illo, & in prouincialibus, & in urbanis magistratibus gesta sint, quemadmodum denique principatum adeptus, tum tranquillis, tum omnium, quæ nobis vnquam inciderunt, difficillimis temporibus, remp. administrarit, considerare uoluerit: nihil in hoc, eorum, quæ in magnis ac præclaris uiris admirari consueuimus, desideratum esse cognoscet. sed ne eorum quidem, quæ aut à natura, aut à fortuna hominibus dari solent, quicquam illi admodum defuit. quæ quanquam nulla ratione cum animi bonis, de quibus iam abunde diximus, conferenda sunt: eiusmodi tamen sunt: ut nec solam ad beate viuendum uirtutem sufficere, nec sine his foelicitatem illam, quam omnes appetunt: consequi quenquam posse, præclarissimi etiam, ac sapientissimi

homines existimarint. Ego quidem quanquam nihil a' diis immortalibus humano generi virtute maius aut præstantius datum arbitror: non parum tamen ex his etiam eorum in nos beneuolentiam declarari puto. quod si ita existimandum est: quis vnquam diis immortalibus carior Leonardo fuit? quis eorum muneribus ornatior? præclarissima in ciuitate, maxime nobili, atque illustri ortus genere, & egregia quadam forma fuit: & honeste partis diuitiis abundauit: & ita prosperos rerum omnium successus habuit: ita semper illius virtutes fortuna comitata est: ut nihil vnquam optarit: quod non sit cumulatissime consecutus. omnes in optime constituta rep. honorum gradus adeptus, atque illius demum Princeps creatus, in eius administratione ad extremam usque senectutem vixit. accessit ad hæc, quod & rarum admodum, & difficillimum haberi solet: ut & plures liberos, & egregiæ omnes probitatis procrearet. e' quibus, cum primariis ciuitatis viris in matrimonium filias collocasset: & Hieronymo item e' filiis uxorem despondisset: quod magnæ cuiusdam fœlicitatis esse creditur: & nepotes, & neptes; & ex his & pronepotes, & proneptes vidit. sed, ut hoc fœlicissime illi contigit: ita id non licuit: ut omnes sibi superstites filios relinqueret. nam ultima iam in senectute constitutus, cum ad id usque tempus incolumes omnes fuissent: importuna morbi vi, altero ab hinc anno Bernardum amisit: quo ingenio? qua comitate? quantæ spei iuuenem? non leuius ego huius morte illatum patriæ, quam' patri uulnus puto. quis hic uir? qualis senator? quantus in rep. administranda fuisset? sed iniqua illum fortuna nobis inuidit. At quanto id tibi optime ac miserrime omnium iuuenis fœlicius cecidisset: si, cum ad tuendam Patauium cum Aloysio fratre, & inuicto illo nostræ iuuentutis flore profectus, gloriosa pro patria arma ferres: ac nulla tibi in re parceres: omni te discrimini opponeres: tum hostium tibi telis occumbere, ac speciosissimam pro patria mortem obire, licuisset. Acerbissima hac præstantissimi iuuenis morte, cum nemo tota in ciuitate esset: qui non ingemisceret: qua eam constantia pater tulit? eadem, qua tot ante patriæ calamitates tulerat.

tulerat. non magis hac fortunæ iniuria deiectus, quam' secundis vnquam ullis rebus, quæ' plurimæ illi acciderant, sublatus est. ut mihi dii immortales extremum hoc illius, quem paulo post in suas sedes, ubi ueram vitam viueret: ac perpetuo secum æuo frueretur: uocaturi erant: virtutis periculum fecisse videantur. atque hoc quidem illi e' filiis incommodum illatum est. quantas uero, & quam' magnas ex his eum uoluptates percepisse arbitramini? quantas fortasse nemini unquam contigisse credendum sit. quasi rarum, ac solum prope' quoddam fœlicitatis exemplum, Metellus celebratur: quod, cum quatuor illi essent filii: eorum unum praetorem, tres consules, atque ex his vnum censorem, duos triumpho insignes vidit. Magnum profecto' Metelli patris gaudium fuisse arbitrandum est: cum ea filios, quæ amplissima in ciuitate essent: consecutos intueretur. neque tamen tam ego illum lætatum puto, quod hos ad eos delatos honores videbat: qui, quanquam maximi, quod in populi tamen manu sunt: mandari plerunque etiam indignis solerent: quam' quod eiusmodi esse illos cognoscebat: ut digni essent, quibus summa omnia tribuerentur. Hoc uerum demum gaudium est: eas in filiis virtutes aspicere: ut nullus non illis honos debeatur. quæ si ita sunt: ne hac quidem in re, ut alia omnia prætermittantur: minor nostro Principi quam' Metello fœlicitas contigit. cum enim quatuor itidem huic essent filii: cui tot vnquam uirtutibus æque omnes ornatos intueri concessum est? sed & iis etiam, quæ merebantur, dignitatis præmiis honestatos, & nullis non honoribus auctos uidisset: si nostri Principis filiis uiuo patre magistratus petere per leges liceret. & sibi tamen id ille polliceri potuit: fore, ut, cum ipse excessisset, nullum esset in hac rep. virtutis præmium, quod illis, cum id a' uobis peterent, negari posset. & uiuens etiam Laurentium filium, ne hoc sibi vnum defuisse queri posset: cum ea tempora incidissent: ut is legibus solueretur: in proximum post se dignitatis gradum sublatum uidit. Cum uero optatissimum esse parentibus soleat, quamsimillimos sibi nasci filios: cui hoc vnquam benignius, quam' nostro Principi

concessum est? atque ego non de hac tantum corporis, sed multo de illa magis, quæ in animo conspicitur, similitudine loquor. qua in re ita, & inter se & patri similes huic filii contigerunt: ut facillimum fuerit in omni uirtutum ac morum optimorum genere, & in patre filios, & in filiis patrem, & in fratribus etiam fratres agnoscere. quæ, quamuis ita sint, nescio quo pacto tamen magis omni in re in Laurentio conspici imago patris potest. quem quidem ego cum intueor Patres optimi, non uideo cur Leonardum nobis ipsum ereptum queri possimus. en eadem oris lineamenta aspicere, eandem uerborum grauitatem audire, iisdem omnibus uirtutibus frui licet. hanc ille egregiam & animi & corporis sui effigiem nobis reliquit, multo certe iis omnibus anteferendam, quas plurimas Romani sibi quondam Imperatores ad propagandam sui memoriam, ubique gentium collocarunt. ob hanc ego quidem etiam causam, minus illi molestam fuisse mortem puto: quod cum ipse patriæ eriperetur, & in cæteris tamen filiis simillimam sui imaginem, & in Laurentio ipsum quasi se sibi superstitem relinqui reip. conspiciebat. Sed cum tam multa deorum immortalium benignitate nostro Principi contigerint: ut nihil propè optari à quoquam possit: quod non ad hunc abunde delatum sit: una fortasse ualetudo non benignissime ei concessa esse uideri queat. nam neque in iuuentute magnis quibusdam corporis uiribus, & infirma, atque affecta morbis senectute fuit. sed qua illi in parte naturæ munus defuit: in hac sibi ipse (quod multo est præclarius) animi uirtute præstò fuit. nam eam temperantiam adhibuit: ita omnes semper, quæ corpori officerent, uoluptates neglexit: ut in hac imbecillitate tamen ad nonagesimum propè usque annum, quod ne robustissimis quidem sæpe accidit: uitam produxerit. maior profectò ex hac illi uirtute laus debetur: quàm si illi, uel ipsum illud Milonis Crotoniatæ robur à natura contigisset. atque in hac quidem re Patres optimi magnum quiddam est: quod nostro à nobis omnibus Principi debeatur. ab eo enim tempore, quo proximo hoc maxime sæuiente bello, grauissimo penè morbo oppressus est: quicquid ad pristinam

illam

illam prorogandæ uitæ diligentiam addidit: quæcunque, ut ui/
ueret, passus est: quæcunque fecit: ea omnia singulari illius
quodam in remp. amore facta esse, existimandum est. neque ul/
la in re magis quam' cara illi esset patria, cognosci potuit. quid
enim? desiderio hæc illum uiuendi fecisse arbitramini? quid
erat? cur tantopere in uita diutius esse uellet? tot iam annos ui/
xerat: ut, quod in omni re fieri consueuit, satietatem iam tum
illum uitæ quandam cepisse credendum sit. cum ex recentibus
patriæ incommodis dolorem acceperat: ut ægerrime illius se su
peresse calamitati passus sit. cum omnes etiam tum filios inco/
lumes haberet: atque omnia prope' adhuc illi secunda in pri/
uatis rebus fuissent: magis erat ut uereretur, ne uiuendo quic/
quam, quod nollet, aspiceret: quam' ut lætius quippiam spe/
randum esset. ad hæc, quæ illi iam eius uitæ cupiditas esse po/
teratquæ eo' iam uenerat: ut nihil aliud quam' grauiores quo/
tidie morbos, & assiduos ex his dolores, ac cruciatus expecta/
re posset. quo' hæc ergo tam diligens tuendæ uitæ cura? quo'
hæc uiuendi cupiditas? cum uideret, si media ipse in tempesta/
te ereptus, tantis in fluctibus remp. reliquisset: fore, ut uel eo
uno, quod diu in substituendo gubernatore occupata futura
erat: multa illi inferri detrimenta possent: omnia sibi perpetien
da esse censuit: ut, dum eam in tranquillo sisteret: cum sibi iam
satis uixisset: patriæ certe, cui non minus uiuendum esse cogno
sceret: uitam proferret. Non minores huic igitur gratiæ a' no/
bis habendæ sunt: quod patriæ utilitate permotus, in uita esse
sustinuerit: quam' ab aliis quondam ciuitatibus iis sunt habitæ:
qui uitam pro patria reddiderunt. eorum enim nonnulli ne
morte quidem illa quicquam profuerunt. hic tantum uita pro/
fuit: ut eius potissimum consilio, quod nulla illi unquam ætas
debilitauit: sed semper auctius factum est: & plurima proximo
hoc bello præclare a' uobis gesta, & in tuto demum remp. col/
locatam putem. Quod si aliqua in morte etiam fœlicitas esse
existimanda est: quæ certe estiquis in hac illo fœlicior unquam
fuit? cui quidem eo ipso, quo optauerat, tempore, erepta iam
e' belli fluctibus rep. & ea firmissima in pace constituta, 'mori

contigit. quin id etiam credendum est, nullo illum cum dolore decessisse. neque enim eundem in omni morte doloris sensum esse existimandum est. nam cum omnia, quæ natura fiunt, cum uoluptate fiant: ac, quoniam nati mortales sumus, certus quidam terminus, quo moriendum nobis sit, natura sit constitutus: mortem illam, quæ natura contingit, ut non contendam, cum uoluptate esse: sine dolore certe est. sit illa acerba pueris: sit iis, qui in iuuentute sunt: quos è uita, tanquam immatura ex arboribus poma, ui quadam auelli necesse est. senes certe, quibus iam sua maturitas aduenit: quod sensim his sine sensu uita surripitur: paulatim deficiunt: ac sine ullo dolore, sua quasi sponte extinguuntur. quæ cum ita sint: nunc demum est: cum peracto iam totius uitæ cursu, & beatum hunc, & fœlicissimum fuisse, affirmare possimus. Quamobrem, ut ad id iam ueniam, quod mihi postremum faciendum est: & ad leniendum hunc, quem in uobis omnibus intueor, mœrorem aliquid à me dicatur: non uideo Pat. optimi, cur illius mortem, qui omnes uitæ actus fœlicissime peregerit, tam moleste uobis ferendam putetis. non infinitum nobis quoddam uiuendi curriculum propositum est: sed suis & carceribus, & metis terminatum. ac fortasse medio quempiam è cursu abripi dolendum sit: quod quis omni fortissime decurso spatio, & ad metas peruenerit: & promissa uirtuti præmia consecutus sit: si illi amici haberi uolumus: lætari certe debemus. at ei, qui recte, ac cum uirtute uixerit, pro imbecilli hac mortalitate, immortalem, ac fœlicissimam à superis post mortem uitam dari, cum omnes semper omni tempore homines crediderunt: tum nos præcipue, quibus à Deo Optimo Maximo uerum ad cœlum iter ostensum est: sine ulla dubitatione affirmare debemus. quod si hoc illi contingere potuisset: ut nunc morti ereptus, reliquo omni tempore nunquam moreretur: non tamen uos hoc illi optare debuissetis. quid enim? misera illa inter tot hominum calamitates immortalitas, cum fœlici hac inter deos, & bonis omnibus refertissima, quam adeptus est, immortalitate conferri posset? tantum abest, ut id existimem: ut si illa etiam nobis non sit proposita: magis

tamen

tamen optandum arbitrer, ex assidua hac humanæ uitæ iacta/tione aliquando eripi: quam' uel perpetuo in ea uersari. quare omni iam dolore abiecto, illum potius imitari, & quæ ille con secutus est, a' diis uobis immortalibus optare debetis. Sed hæc in uniuersum omnibus dicta sint. Vobis uero præclarissimi optimi Principis filii, quæ a' me consolatio adhiberi potest? pri/uari patre nemini non graue est: tali patre priuari, talibus, ac tam piis, quales uos estis, filiis grauissimum. neque fieri ullo pacto potest, neque id natura concedit, ut non maximo dolo/re afficiamini. sed profecto', si ipsa hæc eadem, & quo patre na/ti, & quales uos sitis, considerare uolueritis: omnem a' uobis doloris impetum fortissime reiicietis. quam' forti pater animo Bernardi filii mortem tulit? qua constantia tot longe illi filii morte grauiores patriæ calamitates? at paternam hanc uirtutem uos præcipue præstare conuenit. & hi uero uos estis: hæ iam in uobis uisæ uirtutes sunt: ut animi fortitudinem, quæ maxi/me uiros decet: uobis deesse turpissimum futurum sit. quam ne in uobis desiderare uidear: omittenda mihi hæc omnis oratio/nis pars uidetur. & uos potius ad tam egregium imitandum patrem cohortandi. sed & eam etiam orationem uestra mihi uirtus eripuit. quid enim uos incitem? qui ita in cursu estis: ut non illius modo uestigiis insistatis: sed & omnibus iam eum uirtutibus æquaueritis: & si ulla id fieri ratione potest, etiam superaturi esse uideamini. Quamobrem uos quidem quo' cœ/pistis, pergite: & quæ in uobis sunt, præstate: cætera, quæ pa/tri concessa sunt, pro uirtutibus uobis uestris a' diis immorta/libus euenient.

M. D. XXI.

XXV. IVNII.

ANDREAE NAVGERII PATRICII VENETI LVSVS.

Aspice magna Ceres tibi quos ſemente peracta
Ducimus agreſtes, ruſtica turba, choros.
Tu face, ne nimio ſemen putreſcat ab imbre:
Neu ſulcos rapido frigore rumpat hyems.
Neu ſterilis ſurgat ſylua infelicis auenæ:
Et quæcunque bonis frugibus herba nocet:
Neu terræ proſtrata animoſi flatibus euri
Decidat: aut denſa grandine læſa ſeges:
Neu direpta auidæ rapiant frumenta uolucres:
Monſtra'ue, quæ terræ plurima ſæpe ferunt.
Sed quæ credidimus bene cultis ſemina campis:
Vberius largo fœnore reddat ager.
Sic erit. interea niuei carcheſia lactis
Fundite, & annoſo mella liquata mero.
Ter'que ſatas circum', felix eat hoſtia, fruges:
Cæſa'que mox ſanctos corruat ante focos.
Nunc ſatis hæc. poſt meſſem alii reddentur honores:
Et ſacras cingent ſpicea ſerta comas.

Auræ, quæ leuibus percurritis aëra pennis,
Et ſtrepitis blando per nemora alta ſono:
Serta dat hæc uobis: uobis hæc ruſticus Idmon
Spargit odorato plena caniſtra croco.
Vos lenite æſtum, & paleas ſeiungite inanes:
Dum medio fruges uentilat ille die.

Ille tuus Pan montiuage uenator Iolas
  Suetus in audaces cominus ire feras:
A quo & adhuc rictus'que suum, exuuias'que leonum
  Sacra tibi agrestis munera pinus habet:
Nunc iam annis grauis hæc deuicti cornua cerui
  Dedicat, imbelli congrua dona seni.
Cum tamen herculeæ facta inter fortia clauæ
  Is quoque sit laudem uisus habere labor.
Tu Diue hæc inter uiridis decora illa iuuentæ
  Suscipe: ne'ue illis esse minora puta.

Hanc uitem, multa quæ semper fertilis uua
  Haud unquam domini fallere uota solet:
Nunc etiam large florentem, consecrat ipse
  Vineti cultor Damis Iacche tibi.
Tu face Diue tua hæc spem non frustretur: & huius
  Exemplo fructum uinea tota ferat.

Longius a' pecore errantem per deuia taurum
  Dum sequitur nemorum per iuga longa Lycon:
Errantem scopulo capream conspexit ab alto:
  Continuo certo deiicit hanc iaculo.
Mox etiam catulos sola sub rupe iacentes
  Inuenit: hos Crocali donat habere suæ.
E' caprea in uiridi statuit conuiuia luco:
  Addidit & ueteris pocula multa meri.
Quod reliquum est, Pan semicaper cum cornibus ipsis
  Suspensum e' pinu hac tu tibi tergus habe.

Quod tulit optata tandem de Leucade Thyrsis
  Fructum aliquem: has uiolas dat tibi sancta Venus.
Post sepem hanc sensim obrepens, tria basia sumpsi:
  Nil ultra potui: nam prope' mater erat.
Nunc uiolas, sed plena feram si uota: dicabo
  Inscriptam hoc myrtum carmine Diua tibi.

Hanc

Hanc Veneri myrtum Thyrsis, quod amore potitus
  Dedicat, atque unà se'que suos'que greges.

Et quercum, & syluam hanc ante omnia Thyrsis amabit:
  Et certo feret his annua uota die:
Dum poterit memor esse, quod hac primum ille sub umbra
  Vltima de cara Leucade uota tulit.

Venator celerem mœrens Augona Melampus
  Confossum rapido dente ferocis apri:
Hac illi in ripa tumulum, frondente sub umbra,
  Erigit: hoc ipso concidit ille loco.
Non impune quidem prædo sceleratus abiuit:
  Procubuit iaculis cæsus & ore canum.
Tu tamen è cunctis canibus præstantior Augon,
  Fide Augon, syluis qui modo terror eras:
Tu dilecte iaces. sed ab alta hac fascia pinu
  Millus'que, & millo uincula iuncta suo:
Quin decisa feri ceruix tibi pendeat hostis:
  Sint'que unà ex animo signa dolentis heri.

Et gelidus fons est: & nulla salubrior unda:
  Et molli circum' gramine terra uiret:
Et ramis arcent soles frondentibus alni:
  Et leuis in nullo gratior aura loco est:
Et medio Titan nunc ardentissimus axe est:
  Exustus'que graui sydere feruet ager.
Siste uiator iter: nimio iam torridus æstu es:
  Iam nequeunt lassi longius ire pedes.
Accubitu langorem, æstum aura, umbra'que uirenti,
  Perspicuo poteris fonte leuare sitim.

Ante canes omneis pastori carus Amyntæ
  Nuper ab illyrico littore missus Hylax,
Dum solitas agit excubias, & septa tuetur:

Nec uigilant socii cætera turba canes:
Qua rapidus se se media inter saxa Timauus
Mergit: & inde iterum prosilit amne nouo:
Ille quidem sæua uitulos tutatus ab ursa est:
Ipse sed ingenti uulnere cæsus, obit.
Constituit uiridi tumulum de cæspite Amyntas:
Hæc uoluit raram præmia habere fidem.
Mœsta gemunt armenta: mali fures'que, lupi'que
Extincto hoc sibi iam cuncta licere putant.

Dat Cereri has Teleson spicas, hæc serta Lyeo,
Hæc niuei lactis pocula bina, Pali.
Pro quibus arua Ceres, uites fœcundet Iacchus:
Sufficiat pecori pabula læta Pales.

Cum primum clauso pecus emittetur ouili:
Vrbs mea Leucippe cras adeunda mihi est.
Huc ego uenalem'que agnum, centum'que, Chariclo
Ipsa mihi mater quæ dedit, oua fero.
Afferri tibi uis croceos, niueos'ue cothurnos?
An'ne colum, qualem nata Lyconis habet?
Ipse feram quæ grata tibi. tu basia iunge:
Gaudia Leucippe nec mihi grata nega.
Cras, ubi nox aderit, odiosæ elabere matri:
Has'que inter corylos ad tua dona ueni.

Illi in amore pares, uicini cultor agelli
Thyrsis, cum'que suo Thyrside fida Nape.
Ponimus hos tibi Cypri immortales amaranthos:
Lilia'que in sacras serta parata comas:
Scilicet exemplo hoc, nullo delebilis æuo
Floreat æternum fac dea noster amor.
Sit purus, talis'que utriusque in pectore candor:
In foliis qualem lilia cana ferunt.
Vt'que duo hi flores serto nectuntur in uno:
Sic animos

Sic animos nectat una cathena duos.

Candida Niconoe uiduæ spes una Terillæ
Montiuagas iaculo figere certa feras,
Hunc tibi syluipotens arcum Latonia ponit:
Atque hæc in pharetra condita tela sua.
Illam cara parens tenero sociauit Icasto:
Ignotíque iubet iura subire thori.
Tu dea, si syluis ægre discedit ab altis:
Si lacrimans cœtus deserit illa tuos:
Tu bona sis, felix que illi: tu numine dextro
Optata lætam fac dea prole domum.

Quæ duo fert collis fœcundi uinitor Acmon
Expressi primum cymbia plena meri:
Hæc auidis musti satyris, musti que parenti
Dat iucunde tibi uitis Iacche sator.
Illi illæsa suis linquant uineta rapinis:
Tu tua fac largis auctibus uua fluat.

Has Vulcane dicat syluas tibi uillicus Acmon:
Tu sacris illas ignibus ure pater.
Crescebant ducta e Stati propagine syluis:
Iam que erat ipsa bonis frugibus umbra nocens.
Vre simul syluas: terra simul igne soluta
Fertilior largo fœnore messis eat.
Vre istas, phrygio nuper mihi consita colle
Fac pater à flammis tuta sit illa tuis.

Iam telas, calathos que, omnes que perosa labores,
Quos uitæ quæstus pauperioris habet:
Palladio radium cum templo appenderet Eufrò:
Iam que sequi Venerem constituisset: ait.
Hactenus ò mihi culta uale dea: & hæc tua multi
Instrumenta tibi plena laboris habe.

Quo' non sæpe greges subitis incursibus acti
Fessa reclinarint in nudo corpora saxo.
Et tamen hinc etiam crebri eiecere tumultus.
Insuetæ'que maris pecudes (miserabile uisu)
Qua pelagi mediis iter intercluditur undis:
Adriaticos uidere sinus: & littore curuo,
Pro uiridi cytiso, pro molli graminis herba,
Et spinis paliuri, & acuta carice pastæ
Potarunt salsas nitidis pro fontibus undas:
Et sæpe irati timuerunt murmura ponti.
Quod si non nouus ex alto demissus olympo
Hanc cladem nostris deus auertisset ab oris:
Ausoniis esset nullus iam pastor in agris.
Nos miseri patria extorres, rerum omnium egeni
Ah dolor, externas longe erraremus ad urbes.
Hic nobis dulces saltus, hic pascua nota
Restituit: tuti'que inquit iam pascite tauros:
Iam solitas tuti collo suspendite auenas:
Et desueta diu responsent carmina colles.
Ergo omnes, ueluti & Phœbo, Pani'que quotannis
Pastores certis statuent tibi sacra diebus
Magne pater: nostris'que diu cantabere syluis.
Te rupes, te saxa, cauæ te maxime Iuli
Conualles, nemorum'que frequens iterabit imago.
At uero in nostris quæcunque in saltibus usquam
Quercus erit: ut quæque suos dant tempora flores:
Semper erit uariis ramos innexa coronis:
Inscriptum'que geret felici nomine truncum.
Tum quoties pastum expellet: pastas'ue reducet
Nostrum aliquis pecudes: toties id mente reuoluens,
Vt liceat factum esse tuo pater optime ductu:
Nullus erit, qui non libet tibi lacte recenti:
Nullus erit, qui non teneros tibi nutriat agnos.
Quin audire preces nisi dedignabere agrestes:
Tu nostra ante deos in uota uocaberis omnes.

Ipſe ego bina tibi ſolenni altaria ritu
Et geminos ſacra e' quercu lauro'que uirenti
Vicino lucos Nauceli in littore ponam.
Hic ripa paſſim in molli uiridante ſub umbra,
Vere nouo dum floret ager: dum germinat arbos:
Dum uario reſonant uolucrum nemora auia cantu:
Annua conſtituam feſtis conuiuia ludis.
Ductores pecudum hic omnes, ruris'que coloni
Contendent iaculo, & rapidi certamine curſus:
Horrida'que agreſti nudabunt membra palæſtra.
Ipſe pecu & tenero uictor donabitur hœdo.
Præterea dulci cantabit harundine Damon
Carmina, quæ puerum docuit Sebetheius Aegon:
Olim cum procul hinc illis habitaret in oris.
Scilicet ut quondam Aſſyrii paſtoris amore
Capta dea, & cœlum, & fulgentia ſydera linquens,
Omnibus his cari præferret Adonidis ignes.
Fortunate puer tecum formoſa Dione,
Vna' tondet oues: una' ad mulctralia ducit:
Atque immunda premit cœleſtibus ubera palmis.
Dum te complexu teneat, non illa recuſat:
Tecum inter pecudes uili requieſcere culmo.
At Mars ipſe deæ cura tabeſcit inani.
Fortunate puer, mediis pecus errat in agris:
Tu uiridi deiectus in umbra, aut carmina cantas:
Aut poſita in Veneris gremio ceruice recumbis.
Illa tibi amplexus molles, illa oſcula iungit:
Cara'que odoratis exornat tempora ſertis.
Sed tu nimirum, ſed felix tu quoque Damon,
Cui licuit toties Aegonem audire canentem:
Diuini'que ſenis ſacros ediſcere cantus.
Quod mihi magne pater, diuum ſi fata dediſſent:
O quales tibi cantaret mea fiſtula laudes.
Et quodcunque tamen felix concedet Apollo,
Hoc te unum canet, hoc uni tibi ſeruiet omne.
Nec quicquam

Nec quicquam magis optarim, quam' digna triumphis
Posse tuis: uideor'que canens tua maxima facta,
Inferior nullo, non ipso Aegone futurus.
Ipse suo certet mecum si carmine Daphnis:
Ipse suo Daphnis cum carmine uictus abibit.
Interea agrestis dignatus sibila cannæ,
Dexter ades nobis: & quæ facis, ocia serua.

Florentes dum forte uagans mea Hyella per hortos
Texit odoratis lilia cana rosis:
Ecce rosas inter latitantem inuenit amorem:
Et simul annexis floribus implicuit.
Luctatur primo: & contra nitentibus alis
Indomitus tentat soluere uincla puer.
Mox ubi lacteolas, & dignas matre papillas
Vidit, & ora ipsos nata mouere deos:
Impositos'que comæ ambrosios ut sensit odores:
Quos'que legit diti messe beatus arabs:
I dixit mea; quære nouum tibi mater amorem,
Imperio sedes hæc erit apta' meo.

Nox bona, quæ tacitis terras amplexa tenebris
Dulcia iucundæ furta tegis Veneris.
Dum propero in caræ amplexus, & mollia Hyellæ
Oscula: tu nostræ sis comes una uiæ.
Ne'ue aliquis nostros possit deprehendere amores:
Aera coge atras densius in nebulas.
Gaudia qui credit cuiquam sua: dignus, ut unquam
Dicier illius nulla puella uelit.
Non sola occultanda cauis sunt orgia cistis:
Sola'ue Eleusinæ sacra silenda deæ.
Ipse etiam sua celari uult furta Cupido:
Sæpius & pœnas garrula lingua dedit.
Vna meos, quos & miserata est, nouit amores
Officiis nutrix cognita fida suis.

Hæc quæ me foribus uigilans expectat in ipsis:
  In'que sinum dominæ sedula ducit anus.
Hanc præter, tu sancta, latent qua cuncta, silent'que,
  Tu dea sis flammæ conscia sola meæ:
Quæ'que libens astat nostrorum testis amorum
  Nobiscum tota nocte lucerna uigil.

Oppositæ obstabant nostris prius auctibus ædes:
  Nec nos cœlum ulla, sol'ue iuuabat ope:
Disiectis herus his, solem'que admisit: & aura
  Concessit nobis liberiore frui:
Hinc nos in tenues certatim tollimur auras:
  Ornamur'que nouæ frondis honore caput.
At tibi, cui sacris musarum & Apollinis umbris
  Extructas libuit posthabuisse domos:
Perpetuo similes nostris sint frondibus anni:
  Nobiscum augescant & tibi cuncta bona.

Quem toties uixisse anima redeunte renatum
  Mutato fama est corpore Pythagoram:
Certe iterum ut docti cœlo generatus Asylæ
  Viuat: ut antiquum seruet in ore decus.
Dignum aliquid certe uoluit: sic fronte seuera est:
  Sic in se magno pectore totus abit.
Posset & ille altos animi depromere sensus:
  Sed ueteri obstrictus religione, silet.

Iam tristi canos glacie concreta capillos
  Afflatu tepidi fugit hyems Zephyri.
Iam nitidum os uer molle auras in luminis audet
  Proferre: & teneros ferre per arua pedes:
Tempora diuersis tollens halantia sertis
  Purpureo matris Cloridos e' gremio,
Summittit uarios tellus fœcunda colores:
  Conuertit molles quo' puer ipse gradus.
Et passim,

Et passim, quacunque uagos deflectit ocellos:
  Diffugiunt toto nubila cuncta polo.
It prope, & incutiens blandas in pectora flammas,
  Omnia iucundo accendit amore Venus.
Quam circum' uario texunt e' flore coronas
  Perfusæ assyrio rore comam charites.
Hinc atque hinc mille aligeri pueri assultantes
  Coniiciunt certa spicula acuta manu.
Concipiunt dulces animalia cuncta calores:
  Persultant'que uagi pabula læta greges.
Ipse suam de colle canens Amaryllida pastor
  Pascentes tenui carmine mulcet oues:
Percussæ'que noua dulcedine corda uolucres
  Dant lætos passim per nemora alta sonos.
Sola gemit, ramo'que sedens miserabilis alto
  Absumptum mater Thracia plorat Itym.
Di bene, quod nostræ tam longe a' finibus oræ
  Exactum hoc dira est in regione scelus.
Heu puer infelix, matri dum brachia tendit
  Assueto cupiens se implicuisse sinu:
Illa ferox animi, cæco'que agitata furore
  Auulsum duro diripit ense caput.
Quid facis ah demens? ferro quem perdis iniquo,
  Is lac dulce tuis hausit ab uberibus.
Huic tu longinquam uotis optare senectam,
  Huic solita es teneras dicere blanditias.
Heu miserum genitor nati, infelix'que sepulchrum,
  Vt tibi nunc toto pectore sensus abit:
Infandæ nosti cum coniugis impia facta,
  Atque epulas mensis tristibus appositas:
Nempe furis: stricto'que ruis uiolentior ense:
  Sed sublata alis effugit illa nouis.
Perpetuum fleat, ut merita est: longis'que querelis
  Antiqui pœnas persoluat sceleris.
Nos Turri, dum florifero uere omnia rident:

Spirat & e' summis gratior aura iugis:
Nos hic, qua nitida pellucens riuulus unda
Labitur: & leni murmure dulce sonat:
Cantemus molles formosæ Amathusidos ignes:
Quid'que ferox arcu, quid face possit amor.
Armenias domat hic tygres, sæuas'que leænas:
Eripit hic summo, cum libet, arma Ioui.
Hoc duce pallentes umbras oeagrius Orpheus,
Tristia'que horrendi limina regis adit:
Nec timuit, sæuæ'ue Hecates immania monstra,
Armatas'ue atris Eumenidas facibus.
Hoc cogente, omni cum pectore consternatus
Abrupto nollet uiuere coniugio.
Paulatim Euridices, ueterum'que oblitus amorum
In Calaim tota mente Boreiadem
Exarsit: penitus'que insano perditus igne
Sensit feruentes intima ad ossa faces.
Formosę o' Calai pulchræ genus Orythiæ
Te uirides syluæ, te caua saxa sonant.
In te suspirat: solum te cogitat Orpheus:
Per te sollicito nulla quies animo est.

Dum te blanda tenent æstiuas rura per umbras:
Delitiis nimium rura beata tuis:
Ecqua tui mea lux tangit te cura poetæ:
An meus e' toto pectore cessit amor?
Cessit amor certe: soliti cessere calores:
Absentis meminit nulla puella uiri.
Non ita concussæ uersantur in arbore frondes,
Cum grauis aduersum uerberat aura nemus:
Quam' facile instabilem permutat fœmina mentem,
Exclusus queritur, qui modo carus erat.
Non sic Penelope, non sic Capneia coniux
Antiqui meruit temporis esse decus.
Altera defuncti mœrens ad busta mariti,
Noluit

Noluit abrepto uiuere sola uiro.
Altera bis denos potuit durare per annos:
Dum cupidos cauta detinet arte procos:
Fœmina nunc uarias tantum connectere fraudes
Nouit, & in nulla certa manere fide.
Quid queror hæc demens? duræ procul ite querelæ:
Ite: decent tristes tristia uerba uiros.
Lætus ego: hos neque enim sequitur mea Gellia mores:
Mutare incertos nec solet illa thoros.
Quin & mansit amor: soliti mansere calores:
Absentis meminit nostra puella uiri.
Multa tamen timeo: tu multa ignosce timenti.
Hei mihi pars nostro nulla timore uacat.
Ah quoties uereor, dum picta per arua uagaris:
Dum rutilæ texis florida serta comæ:
Ne ruat e' summis in te Saturnius astris:
Sis'ue alii: cui uis grata rapina deo.
Pressit Amimonen mediis Neptunus in aruis:
Dum premeret summum uirginis urna caput.
In mediis Io campis perpessa tonantem est:
Horrida'que hirsuta cornua fronte tulit.
Hinc quoque tartareo raptam Deoida curru
Abstulit infernus in sua regna pater.
Sydonis errabat nitidos Europa per agros:
Cum medium ficto per mare uecta boue est.
Non tamen hos tantum causantur prata timores:
Hei mihi quam' multos dat quoque sylua metus.
Hic habitant satyri'que, & agrestia numina Panes:
Et timor errantum Faunus Hamadriadum.
Hic uersa in uirides Daphne peneia frondes:
Hic fera mutato Parrhasis ore fuit.
Hic & semicaper spreta Nonacrius Aegla
Arcadicæ forma uirginis incaluit.
Quod si tecum iisdem pariter uersarer in aruis:
Et domus unanimes clauderet una duos:

Non ego cœlicolum fraudes, non furta timerem:
  Vndique me socio Gellia tuta fores.
Si uersa est Daphne: sicula Proserpina ab Aethna
  Si uecta est stygiis in noua regna rotis:
Quid mirum? facile est deceptas fraude puellas
  Fallere, nullius quas tueatur Amor.
Ipse ego perpetuo tecum mea uita manerem:
  Sic possem nullos extimuisse deos.
Sæpe pererrabat tacitos Atalanta recessus:
  Tuta tamen fido Mimalione fuit.
Cingeret obsessos seu curua indagine colles:
  Seu cuperet sæuas cominus ire feras:
Hærebat lateri semper comes ille: nec unquam
  A domina lato longius ungue fuit.
Ergo huic non summi fraudes nocuere tonantis:
  In'que suo nullos sensit amore dolos.
Sic ego per syluas tecum, & per prata uagarer:
  Grata essent sine te gaudia nulla mihi.
Nunc pariter nitida recubare iuuaret in umbra:
  Et capere in uiridi somnia grata thoro.
Nunc pariter nuda fontes inuadere sura:
  Torrida dum siccus finderet arua canis.
Sæpius in syluis lepores captare fugaces:
  Et uolucres fictis fallere carminibus.
Sæpius in denso conuicia dicere luco:
  Et madidas uerno flore ligare comas.
Sæpius umbroso choreas ductare sub antro,
  Cum daret agrestes tibia pulsa sonos.
Ah quoties tales inter mea Gellia lusus
  Iniicerem cupidas in tua colla manus:
Dulcia'que è roseis furarer basia labris,
  Basia mi cunctis anteferenda bonis.
O niueam, siqua hæc referet mihi gaudia, lucem:
  Gratior optatis non erit ulla meis.
Semper Erythreis signabitur illa lapillis:

Semper erit

Semper erit sacros inter habenda dies.
Nunc, quoniam tecum me non licet esse, caueto
Mutuus extincto ne cadat igne calor.

I O L A S.

Pascite oues teneras herbas per pabula læta,
Pascite, nec plenis ignauæ parcite campis:
Quantum uos tota minuetis luce, refectum
Fœcundo tantum per noctem rore resurget:
Hinc dulci distenta tumescent ubera lacte:
Sufficient'que simul fiscellæ, & mollibus agnis.
Tu uero uigil, atque canum fortissime Teucon,
Dum pascent illæ late per prata, luporum
Incursus subitos, sæuas'que auerte rapinas.
Interea hic ego muscoso prostratus in antro
Ipse meos solus mecum meditabor amores:
Atque animi curas dulci solabor auena.
O' formosa Amarylli, nihil te absente uidetur
Dulce mihi: nunc & nitido uere omnia rident:
Et uario resonant uolucrum nemora auia cantu:
Exultim uirides ludunt armenta per herbas:
Lasciui'que agni, infirmis'que artubus hœdi
Cornigeras matres per florida prata sequuntur.
Non tamen ista magis sine te mihi læta uidentur:
Quam' si tristis hyems, nymbis'que rigentibus horrens
Agglomeret gelido canas aquilone pruinas.
Dulce apibus flores, riui sitientibus herbis,
Gramen oui, capræ cythisus, Amaryllis Iolæ.
Non ego opes mihi, non cursu præuertere uentos
Optarim magis, aut pecoris quodcunque per orbem est,
Quam' te Amarylli meis uinctam retinere lacertis:
Et tecum has inter uitam deducere syluas.
Est mihi præruptis ingens sub rupibus antrum,
Quod croceis hederæ circum' sparsere corymbis:

Veſtibulum'que ipſum ſylueſtris obumbrat oliua:
Hanc prope' fons, lapide effuſus qui deſilit alto,
Defertur rauco per læuia ſaxa ſuſurro:
Hinc late licet immenſi uaſta æquora ponti
Deſpicere, & longe uenientes cernere fluctus.
Hoc mecum ſimul incoleres Amarylli: ſimul'que
Mecum ageres primo pecudes in paſcua ſole:
Mecum abeunte die pecudes caua in antra uocares.
Sæpe etiam denſo in nemore, aut conualle uirenti
Dum tenue arguta modularer harundine carmen:
Tu mecum ipſa eſſes ſimul, aſtares'que canenti:
Quin & nunc pariter caneres: nunc dulcia noſtro
Baſia'que, & ueneris miſceres gaudia cantu:
O' ſolum hoc ſuperi miſero concedite amanti.
Tum licet & rapiantur oues, rapiantur & agni,
Ipſe tamen Croeſo mihi ditior eſſe uidebor.
Mollibus in pratis Lycidæ poſt Daphnidis hortos,
Purpureos flores texenda in ſerta legebas:
Cum te ſuccincta tunica, fuſis'que capillis,
Et uidi ſimul, & totis ſimul oſſibus arſi.
Pone' ſequebatur Gorge ſoror, & tamen audax
Acceſſi: ſum'que ipſe meos tibi faſſus amores.
Riſiſti, & ſertum, nitida quod fronte gerebas,
Tanquam ex ſe cecidiſſet humi, iecisti, abiens'que
Liquiſti, aduertens collegi protinus ipſe:
Seruaui'que: & adhuc tanquam tua munera ſeruo.
Et quamuis dudum foliis languentibus aret:
Non tamen eſt ſerto quicquam mihi carius illo.
Ex illo, ſemper'que fui tibi deditus uni,
Pulchra'que nulla meis oculis te præter habetur.
Sæpe mihi Alcippe uicina & munera miſit:
Et dixit, formoſe puer, quæ munera mittit,
Mittit & ipſum animum: tu & munera ſuſcipe, & illum.
Sed potius Amarylli alio quam' tangar amore,
Sudabunt humiles flauentia mella geniſtæ:

Et molles

Et molles uiolæ dura nascentur in orno:
Inculti'que ferent candentia lilia uepres.
Et mœstis ululæ cædet philomela querelis.
Quantum uer formosum hyeme est iucundius atra:
Quantum mite pirum sorbis est dulcius ipsis:
Quantum hirsuta capella suo setosior hœdo:
Quantum nocturnis obscuri uesperis umbris,
Puniceo exurgens aurora nitentior ortu est:
Tantum Amarylli aliis mihi carior ipsa puellis.
Hæ testes mihi sunt syluæ, uicina'que syluis
Populus hæc: cuius tale est in cortice carmen.
Vellera cum setis aries mutarit, & hyrcus
Velleribus setas, Amaryllida linquet Iolas.
Sed nos dum longum canimus, iam roscida luna
Apparet cœlo: & rapidus deferbuit ardor
Demerso iam sole: tamen miser ardet Iolas.
Nimirum nostros nequeunt lenire calores,
Nec quæcunque rigent Rhypheo in monte pruinæ,
Nec quæcunque simul gelido durantur in Hebro:
Fors tamen hos illa ipsa, potest quæ sola, leuabit.
Sperando interea duros solabimur ignes.
At uos, ne sero dum nox insurgit olympo,
Præsidio umbrarum fretus malus ingruat hostis,
Iam pasti secura greges in ouilia abite.

Quam tibi nunc Iani donamus Hyella calendis
Exprimit hæc uultus parua tabella meos:
Nulla fuit cuiquam similis mage, pallet imago,
Assiduus nostro pallor in ore sedet.
Est excors, sine corde & ego, quod pectore nostro
Ipse amor ereptum sub tua iura dedit.
Non loquitur, mihi sic tua cum datur ora tueri:
Torpet nescio quo lingua retenta metu:
Vnum dissimile est nobis: felicior uno est
Tam sæua quod non uritur illa face.

Quod si etiam uretur, tuo enim sub lumine quicquam
  Illæsum flammis non licet ire tuis:
Non ut ego assiduo infelix torrebitur igne:
  In cinerem primo corruet illa foco.

Beate somne, nocte qui hesterna mihi
  Tot attulisti gaudia:
Vtinam deorum rector ille cœlitum
  Te e' cœtu eorum miserit:
Quæ sæpius mortalibus uera assolent
  Mitti futuri nuntia.
Tu, quæ furenti surdior freto meas
  Superba contemnit preces:
Facilem Neæram præbuisti: quin mihi
  Mille obtulit sponte oscula:
Oscula, quæ Hymeti dulciora sint fauis:
  Quæ suauiora nectare.
Vere beate somne, quod si sæpius
  His diue me afficias bonis:
Felicior cœlestibus deis ero,
  Summo nec inferior Ioue.
At tu proterua quolibet fuge: eripe
  Complexibus te te meis:
Si somnus iste me frequens reuiserit:
  Tenebo te, inuitam licet.
Quin dura sis, sis quamlibet ferox: eris
  Et mitis, & facilis tamen.

Canale optime, tu'que Bembe, nostri
  Amantissimi utrique, amati utrique
  A' me non minus atque utrique ocelli,
  Quid rerum geritis? ualetis? atque
  Absentis memores sodalis estis?
  Quid uestræ faciunt bonæ camœnæ?
Scripserunt'ne

Scripſerunt'ne aliquid noui, meum poſt
Diſceſſum? puto: nanque quicquid oci
Per ueſtras datur occupationes,
Id uos in ſtudiis bonis locatis.
Ad me mittite ſiquid ædidiſtis,
Oro: nec ſocium bonum negate
Veſtri participem leporis eſſe.
Sed quid cum Venere ipſa, amoribus'que
Quam' uobis bene conuenit? caletis?
Amatis'ne? dei deæ'que faxint
Et feliciter, & bene ipſi ametis:
Quam'que ego leuius'que, lenius'que.
Heu heu me miſerum mei ſodales
Quam' ſæuo teneor furore: quam' mi
Totus, quam' grauis incubat Cupido.
Non quod non amer: intimis medullis
Ardet me mea Hyella, perdite'que
Quantum quid pote perditiſſimum eſſe.
Verum hoc me excruciat magis: potiri
Mea nam uetitum mihi puella.
Quod ſi quando licet: nihil leuatur,
Sed ferus magis excitatur ardor.
Nam cum nec ſaturum recedat inde
Cor mi: nec furor expleatur unquam
Caris baſiolis, papillulis'que,
Atque his, qui miſerum necant, ocellis:
Augeſcit magis, & magis. quid heu heu
Aduerſo paterer deo, atque iniquo:
Si hæc incommoda ſunt ſecundo amore?

Quamuis te peream æque Hyella totam:
Nec pars ſit mea lux tui ulla, quæ me
Sæuo non penitus perurat igne:
Fulgentes tamen illi, amabiles'que

Illi, ſyderibus pares ocelli
Noſtri maxima cauſa ſunt furoris.
O' cari nimis, o' benigni ocelli,
O' dulci mihi melle dulciores,
Quando uos miſero mihi licebit
Vſque ad millia millies trecenta,
Aut ultra hæc etiam, ſuauiari?
Di concedite mi, hoc miſello amanti:
Dein nil graue perpeti recuſo:
Quin & ſi peream, lubens peribo.

Diſperеam niſi tu uita mihi carior ipſa,
Atque anima, atque oculis es mea Hyella meis.
Diſperеam niſi ego uita tibi carior ipſa,
Atque anima, atque oculis ſum mea Hyella tuis.
Nec ſatis hoc: uellem pote quicquam his eſſet haberi
Carius, ut poſſes carior eſſe mihi.
Tu quoque idem uelles, pote quicquam his eſſet haberi
Carius, ut poſſem carior eſſe tibi.
Di facite hæc longos concordia duret in annos,
Tam'que bonos mutent ſecula nulla animos.

Iam cœli reſerat fores
Aurato e' thalamo exiens
Mater Memnonis, & diem
Læto prouocat ore.
Nos te maxime maximi
Miniſter canimus patris:
Quo nullus qui hominum genus
Tam præſens iuuet, uſquam eſt.
Tu noſtras celer ad preces,
Aures protinus ad deum has
Defers: nec tenues ſinis
Euaneſcere in auras.
Tu, dum fers noua nuntia
Virgini

Virgini ætherio patri
Dilectæ, quibus indicas
Magni uota tonantis:
Nobis ſers noua nuntia:
Quis è faucibus impii
Erepti hoſtis, in aurea
Cœli templa uocamur.
Adſis ó bone: & in dies
Semper nos propius iuua:
Nec patrocinio tuo
Vnquam mitte tueri.

Vrbs, quam' uetuſto uectus ab Ilio
Poſt fata Troum triſtia, poſt graues
Tot patriæ exhauſtos iniquo
Tempore, tot pelago labores,
Ducente demum Pallade, qua rapax
Cultos per agros Medoacus fluit,
Diis fretus Antenor ſecundis
Condidit, Euganeis in oris.
Tu nuper flos, & decus urbium,
Quaſcunque tellus Itala continet:
Magnas tot artes, tot uirorum
Ingenia, & ſtudia una alebas.
Te ſepticornis Danubii accola,
Te fulua potant flumina qui Tagi,
Longe'que ſemoti Britanni
Cultum animi ad capiendum adibant.
At nunc, acerbi heu ſæua neceſſitas
Fati, ſeueras ut pateris uices:
Vt te ipſe uaſtatam uel hoſti
Conſpicio miſerandam iniquo.
Quid culta tot pomaria conquerar?
Tot pulchra flammis hauſta ſuburbia?
Quid glande deturbata ahena

Mœnia? præcipitem'que sæui
Mauortis iram? bella'que persequar
Horrenda? squammis ille adamantinis,
Ferro'que consertam rigenti
Induerat chlamydem trilicem.
Fremens'que, & atrum lethifera manu
Telum coruscans, secum odia, & necis
Contemptum, & insanos tumultus,
Secum animos, rabiem'que agebat.
Ille urbe ab imis sedibus eruta
Implesset omnes funeribus domos:
Non ille uel sexu, uel ullo
Efferus abstinuisset æuo.

Qui modo ingentes animo parabam
Bembe bellorum strepitus'que, & arma
Scribere, hoc uix exiguo male audax
carmine serpo.
Nempe amor magnos uiolentus ausus
Fregit iratus: uelut hic tonantem
Cogit, & fulmen trifidum rubenti
ponere dextra.
Sic eat, fors & sua laus sequetur
Candidæ uultus Lalages canentem, &
Purius claro radiantis astro
frontis honores.
Nota Lesboæ lyra blanda Sapphus:
Notus Alcæi Lycus altiori
Scripserit quamuis animosum Homerus
pectine Achillem.

Dia Tithoni senioris uxor,
Quæ diem uultu radiante pandis:
Cum genas

Cum genas effers roseas rubenti
præuia soli:
Roscidos ut nunc per agros uagari
Sub tuo aduentu iuuat: & recentis,
Quæ tuos semper comitantur axes,
excipere auras.
Sicca iam sæuus calor uret arua:
Iam uagi aurarum leuium silescent
Spiritus: iam sol rapidus furentes
exeret ignes.
Dum licet, læti simul ite amantes:
Dum licet, molles pariter puellæ
Ite flauentes uario capillos
nectite serto.
Nunc simul telis positis amores
Matris hærentes lateri, & decentes
Gratiæ plenos referunt resecto
flore quasillos.
Per feros saltus, per iniqua lustra
Vndique occultas agitans latebras
Fertur, & syluas uaria ferarum
strage cruentat,
Clara Latonæ soboles: nitenti
Huic comæ in nodum religantur auro:
Pendet aurata ex humeris pharetra:
pendet, & arcus.
Circum' eunt nymphæ simul: illa cursu
Gaudet effusos agitare ceruos:
Hanc iuuat certis iaculis fugaces
figere lyncas.
Nunc ab umbroso simul esculeto
Daulias late queritur: querelas
Consonum circa nemus, & iocosa
reddit imago.

Nil tecum mihi iam Phœbe est, nil Nox mihi tecum:
A' uobis non est nox'ue, dies'ue mihi.
Quantum ad me, ut libet auricomo Sol igneus axe
Exeat eoe Thethyos é gremio:
Vt libet, inducat tacitas Nox atra tenebras:
Fert mihi noctem oculis, fert mihi Hyella diem.
Nam quoties à me nitidos auertit ocellos:
Ipsa in luce etiam nox tenebrosa premit.
At quoties in me nitidos conuertit ocellos
Candida & in media fit mihi nocte dies.

Diua, quæ has cœli generatim in auras
Cuncta producis: cupidum'que amorem
Vndique infundens, facis, ut perenne
sæcla propagent:
Qua nihil lætum sine, amabile est nil:
Nil'que iucundum: sine qua nec ipsæ
Gratæ erunt cuiquam Charites, nec ipsa
blanda uoluptas:
Dum tibi lætus reparatur orbis:
Dum per herbosos pecus omne campos
Vim tuam sentit: tibi plaudit omnis
diua uolucris:
Dum nihil, quamuis rigidum, ferox'que est,
Ossibus quod non penitus sub imis
Sit tua tactum face: quod tuos non
sentiat ignes:
Vna erit flammarum, & amoris expers?
Vna secura his Lalage resistet?
Tange age ultrici dea, pertinacem
tange flagello.
Quod si itá tanges, fera ut obstinatum
Applicet nostris animum querelis,
Nec preces ultra miseras, superba
negligat aure:
Conferam

Conferam lætam tibi diua myrtum,
Vancius qua se rosifer reuoluit:
Hanc mero supplex, niueo & rigabo
lacte quotannis.
Hanc & immistæ pueris puellæ
Circum' agent lætas pariter choreas:
Te'que prima unam, simul ultima unam
uoce canent te.
Te canent unam, uolucrem'que natum:
Qui ferox, duro & similis parenti,
Acer & flamma est, & agente certum
cuspide uulnus.
Spargam odoratas uiolas, rosas'que
Ipse ego, uoti'que reus secabo
Grata torquatæ ante tuas columbæ
guttura flammas.

Quid magis aduersum bello est? belli'que tumultu
Quam' Venus? ad teneros aptior illa iocos.
Et tamen armatam hanc magni pinxere Lacones,
Imbelli'que data est bellica parma deæ.
Quippe erat id signum forti Lacedæmone natum:
Sæpe & fœmineum bella decere genus.
Sic quoque non quod sim pugna uersatus in ulla,
Hæc humeris pictor induit arma meis.
Verum hoc quod bello, hoc patriæ quod tempore iniquo
Ferre uel imbellem quemlibet arma decet.

Borgettus lepidus catellus ille,
Cuius blanditias proteruiores,
Et lusus herus ipse tantum amabat,
Quantum tale aliquid potest amari.
Nec mirum dominum suum ipse norat,
Caram bima uelut puella matrem:
Et nunc illius in sinu latebat:

Nunc blande assiliebat huc & illuc
Ludens, atque auido appetebat ore,
Erectis modo cruribus, bipes'que,
Mensæ astabat herili, hero'que ab ipso
Latratu tenero cibum petebat.
Nunc raptus rapido malo'que fato
Ad manes abiit tenebricosos.
Misellle o' canis, o' miser catelle
Nigras paruulus ut timebis umbras:
Vt sæpe & dominum tuum requires:
Cui pro delitiis, iocis'que longum
Heu desiderium tui relinquis.

Vos mihi nunc magnos partus, ortus'que beatos
Felicis pueri, quo pinguia culta uetusti
Naonis exultant, quo Carnia tota superbit:
Dicite pierides. uos illum e' matre cadentem
Exceptis'que sinu: & uestris fouistis in ulnis:
Et teneram molli cinxistis baccare frontem.
Nec uero uos tantum has accessistis ad oras,
Nec solæ uenistis ad hæc uos munera musæ:
Affuit ipsa etiam pariter, spargens'que salubres
Pyxidos arcanæ succos, partus'que dolores
Leniit: & matrem fœtu Lucina leuauit.
Affuit Idalio ueniens e' colle Dione:
Nectare odorato crines perfusa fluentes.
Assuetæ'que leues Charites ductare choreas.
Hæ simul ambrosia puerum lauere liquenti:
Et paruas tenui cunas strauere lygustro.
Venit & undifluis properans Naucelus ab antris:
Quem prope' cœruleo e' fluctu formosa Metune
Ibat: eos circum' uiolas'que rosas'que rubentes
Vimineis nymphæ calathis, & serta ferebant
Purpureo e' narcisso, e'que auricomo chrysantho.
Quæ postquam totas passim sparsere per ædes:
Iucundo'que

Iucundoque domus late fragrauit odore:
Protinus ecce Iouis magni de limine parcæ,
Antiquæ parcæ, niueo queis corpora amictu,
Canaque chaonia uelantur tempora quercu.
Hæ postquam & matrem complexæ, & fronte serena
Oscula iunxerunt paruo felicia nato:
Candida uersato torquentes uellera fuso,
Fatidico tales fuderunt pectore uoces.
O' fausto nimium cœlo, diuisque benignis,
Nate puer, cresce, & dulces solare parentes:
Et fatis lætare tuis. tuque optima mater,
Tuque boni genitor pueri, quos omine dextro
Castus hymen quondam thalamo sociauit in uno:
Accipite hæc lætis animis, neu posse moueri
Credite quæ uero concordes ore canemus.
Qualis in aprico se tollit amaracus horto:
Quam studio solers omni formosa puella
Ipsa suos alit in lusus: & lenibus undis
Irrigat: illa leuis paulatim surgit in auras
Pulchrior: & dulcem late diffundit odorem.
Sic puer augescens primo se tollet in æuo:
Nec se quisquam illi formoso conferet ore.
Mox ubi iam ualidus teneris excesserit, annis:
Tunc illum sacras artes, doctasque docebunt
Aonides, princepsque chori formosus Apollo.
Illi & diuini latices Aganippidos undæ,
Et uirides Hemi saltus, Pindique patebunt.
Mars quoque bellipotens simul, & Tritonia uirgo
Muneribus bellorum, & sæuis instruet armis.
Doctior haud illo quisquam seu cominus ense,
Seu sit opus ualida concurrere longius hasta:
Siue inflectere equum, atque arctis compescere habenis:
Seu libeat laxare, & aperto currere campo.
O' quoties medio feruentem in turbine belli
Conuersæ fugient acies: at percitus ille

Obuia quæque metet infeſto corpora ferro.
Non ſecus ac præceps hyberno flumine torrens,
Cum tumidus late, ac pluuiis hyemalibus auctus
Proruit aduerſas inſano uortice ſyluas:
Obſtantes'que trahit ripas: campos'que per omnes
Cum ſonitu ruit: & rapido rotat omnia fluctu.
Fortunate puer: nunquam non uictor in hoſtem
Bella geres: magni'que æquabis facta parentis.
Ille olim magnos Gallorum ſtrauit aceruos:
Itala'que hoſtili manarunt arua cruore:
Tum, cum cæſa uirum ſerpens per corpora Lyris
Aequoreas curſum uix tandem inuenit in undas.
Ille idem gelida cum gens immanis ab' arcto
Auſonios paſſim ſe ſe effudiſſet in agros:
Audaces animos ingenti ſtrage repreſſit:
Alpinas'que niues Germano ſanguine tinxit.
Nunc quoque fallaces abrupto fœdere Gallos
In latios iterum fines, prædam'que ruentes
Proteret: & uictos (diuinis credite parcis)
Italia expellet: cœlo'que æquabit honores.
At tu ſiqua tuo reſtabunt bella parenti:
Auſoniam infenſo nec dum pacarit ab hoſte:
Ipſe tua fidens animi uirtute ſubibis
Hæc primum: mox externas egreſſus in oras
Implebis totum factis audacibus orbem.
Te duce & Auſoniæ rurſum rediuiua reſurget
Gloria: & antiquum late uictricibus armis
Reddetur Latio imperium. tua ſigna timebunt
Vna' omnes paſſim populi, qua'que incidit alto
Aequore, & oceano feruentes abluit axes,
Qua'que coloratis effert ſe Phœbus ab Indis.
Tum demum placida contentus pace quieſces:
Sæua'que miteſcet poſito diſcordia ferro.
Aurea tum ueniet ſæclis melioribus ætas:
Felices'que anni, & Saturnia regna redibunt:
Tum pax

Tum pax alma colet terras, Aſtrea'que uirgo:
Immerſum'que gemet ſtygio ſcelus omne baratro.
Felices, qui tam læto naſcentur in æuo.
Tu uero ante alias ſuperis gratiſſima tellus,
Quam tanto diuum genitor dignatur alumno,
Tu nitidas paſſim fruges, arbuſta'que læta,
Sponte tua, nullo'que hominum cogente labore
Produces: humiles ſudabunt mella geniſtæ:
Inculti'que ferent candentia lilia uepres.
Finierant parcæ. tum Iuppiter æthere ab alto
Intonuit læuum: & cœli de parte ſerena
Perſpicuus multo fulgor cum lumine fulſit.

EX PHILEMONE.

Siquid remedi lacrimæ afferrent malis:
Minor'que ſemper fieret lugenti dolor:
Auro parandæ lacrimæ nobis forent.
Sed nil here iſtæc proſunt: res ipſæ nihil
Mouentur iſtis: ſiue tu ſemper fleas,
Seu nunquam, eandem pergere inſiſtent uiam.
Quid his iuuamur ergo? nil certe: at dolor
Vt ipſa fructus arbor, ſic lacrimas habet.

EX MAENANDRO.

Nam ſi te alumne genitrix cum peperit tua,
Hac ſorte es unus omnium in lucem æditus:
Tibi cuncta ut euenirent quæ uelles bona:
Id'que annuit magnorum quiſpiam deum:
Iure optimo indignaris: ualde enim is tibi
Fallax repertus. quod, ſi eiſdem legibus
Quibus nos omnes (tragicis ut uerbis loquar)
Aeque patentem cunctis aerem trahis:
Ferenda ſunt hæc leuius, & omnis rectius

Ratio habenda. denique hæc ſumma eſt, puta
Hominem eſſe te, quo nullum animantium omnium
Extolli, item'que deprimi citius ſolet.
Ipſum'que id haud iniuria, minimarum enim
Id uirium eſt: & maximis ſemper ſtudet:
Plurima'que ſecum commoda conterit cadens.
Tu uero & magna non amiſiſti bona,
Et mediocria ſunt ipſa ea, quæ pateris mala.
Ergo & modeſte alumne quod reliquum eſt feras.

Salue cura deum, mundi felicior ora,
Formoſæ Veneris dulces ſaluete receſſus:
Vt uos poſt tantos animi, mentis'que labores
Aſpicio, luſtro'que libens: ut munere ueſtro
Sollicitas toto depello é pectore curas.
Non aliis Charites perfundunt candida lymphis
Corpora: non alios contexunt ſerta per agros.

Deſunt nonnulla quæ
erant in litura.

I M P R A E S S V M V E N E-
T I I S A M I C O R V M
C V R A Q V A M P O-
T V I T F I E R I
D I L I G E N-
T E R.

Prælo

Ioan. Tacuini.

M. D. X X X.

I I I I. I D.

M A R T.

